

Uloga karakteristika i roditeljskih ponašanja oca u predviđanju dobrobiti djeteta

Pozaić, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:440090>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Petra Pozaić

**ULOGA KARAKTERISTIKA I
RODITELJSKIH PONAŠANJA OCA U
PREDVIĐANJU DOBROBITI DJETETA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023. godina

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

Petra Pozaić

**ULOGA KARAKTERISTIKA I
RODITELJSKIH PONAŠANJA OCA U
PREDVIĐANJU DOBROBITI DJETETA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Toni Babarović

Zagreb, 2023. godina

Sažetak

Roditeljsko ponašanje predstavlja zaštitni, odnosno rizičan faktor razvoja teškoća u psihosocijalnom funkcioniranju pojedinca. Posljednjih godina sve više pažnje usmjerava se na ulogu oca u predviđanju dobrobiti djeteta. U ovome istraživanju sudjelovalo je 259 očeva s područja Varaždinske i Osječko-baranjske županije, prosječne dobi 45,04 godine (uz $SD = 5,40$). Samoprocjene očeva uparene su s procjenama dobrobiti djeteta od strane učitelja te je na taj način obuhvaćeno 258 učenika 6. razreda osnovnih škola, odnosno 141 djevojčice i 117 dječaka prosječne dobi 12,59 godina. Podaci su prikupljeni u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost *Dobrobit djeteta u kontekstu obitelji* (CHILD-WELL). Korišten je URP29 upitnik kao mjera roditeljskog ponašanja (roditeljska podrška i restriktivna kontrola), kojeg su ispunjavali očevi te SDQ upitnik kao mjera dobrobiti djeteta, odnosno snaga (prosocijalno ponašanje) i teškoća (emocionalni problemi i problemi u ponašanju), kojeg su ispunjavali učitelji. Dobiveni rezultati ukazuju na to kako se dječaci i djevojčice razlikuju u dobrobiti. Dječaci imaju izraženije probleme u ponašanju od djevojčica, a djevojčice se ponašaju prosocijalnije u odnosu na dječake. Vezano uz roditeljsko ponašanje očeva, utvrđeno je kako očevi više restriktivne kontrole iskazuju prema dječacima negoli djevojčicama, no jednako topline prema dječacima i djevojčicama. Nadalje, utvrđeno je kako je roditeljska podrška očeva značajan pozitivan prediktor emocionalnih problema, kojim se objašnjava 2,2% varijance emocionalnih problema te da je restriktivna kontrola očeva značajan negativan prediktor prosocijalnog ponašanja, kojim se objašnjava 1,9% varijance prosocijalnog ponašanja. U konačnici, dobiveni rezultati ukazuju na neznačajni moderatorski efekt spola djeteta u predviđanju dobrobiti djeteta temeljem očevih karakteristika i roditeljskih ponašanja.

Ključne riječi: dobrobit djeteta, emocionalni problemi, problemi u ponašanju, prosocijalno ponašanje, roditeljsko ponašanje očeva

The role of the father's characteristics and parenting behaviors in predicting the child's well-being

Abstract

Parental behavior is a protective or risk factor in the developmental of difficulties in the psychosocial functioning of an individual. In recent years more attention has been focused on the role of the father in predicting the child's well-being. In this study participated 259 fathers from Varaždinska and Osječko-baranjska county. The self-assessments of the fathers were paired with the assessments of the child's well-being, fulfilled by the teachers. In this way, 258 students of the 6th grade of primary schools were included, i.e. 141 girls and 117 boys. The data were collected as part of the Croatian Science Foundation's Child Well-being in the Family Context project (CHILD-WELL). The URP29 questionnaire was used as a measure of parental behavior (parental support and restrictive control), which was completed by fathers, and the SDQ questionnaire was used as a measure of the child's well-being, apropos strengths (prosocial behavior) and difficulties (emotional and behavioral problems), which was completed by the teachers. The results indicate that boys and girls differ in well-being. Boys have more pronounced behavior problems than girls, and girls behave more prosocially than boys. Regarding the characteristics and parental behavior of fathers, it was found that fathers show more restrictive control towards boys than girls, but equally warmth towards boys and girls. Furthermore, it was determined that parental support was a significant positive predictor of emotional problems, which explained 2.2% of the variance of emotional problems, and that restrictive control was a significant negative predictor of prosocial behavior, which explained 1.9% of the variance of prosocial behavior. Ultimately, the obtained results indicate an insignificant moderating effect of the child's gender in predicting the child's well-being based on the father's characteristics and the parents' behavior.

Keywords: child's well-being, emotional problems, behavioral problems, prosocial behavior, parental behavior of fathers

Sadržaj

Uvod	1
<i>Dobrobit djeteta</i>	2
<i>Internalizirani problemi</i>	3
<i>Eksternalizirani problemi</i>	3
<i>Prosocijalno ponašanje</i>	4
<i>Roditeljsko ponašanje</i>	5
<i>Odrednice roditeljskog ponašanja</i>	7
<i>Uloga roditeljskog ponašanja u predviđanju dobrobiti djeteta</i>	8
<i>Uloga karakteristika i roditeljskog ponašanja oca u predviđanju dobrobiti djeteta</i>	8
Cilj i problemi	12
Metoda	14
<i>Sudionici</i>	14
<i>Instrumenti</i>	14
<i>Roditeljsko ponašanje očeva</i>	14
<i>Dobrobit djeteta</i>	15
<i>Postupak</i>	16
Rezultati	17
Rasprava	24
<i>Metodološki nedostaci i smjernice za buduća istraživanja</i>	29
Zaključak	32
Literatura	33

Uvod

Obitelj je osnovna društvena zajednica kojoj dijete pripada, i kao takva temelj je njegova razvoja. U obitelji dijete usvaja stavove i obrasce ponašanja (Kovačić i Penić Jurković, 2022). No uloga obitelji tijekom života se mijenja. Tako je utjecaj obitelji na pojedinca naj snažniji tijekom ranog djetinjstva, odrastanjem slabi, no nikada zapravo ne prestaje (Đuranović, 2013). Središnju ulogu u djetetovom životu imaju roditelji zbog veze koju ostvaruju s njime, primarno u emocionalnom smislu, a koja uvelike utječe na funkcioniranje djeteta (Kovačić i Penić Jurković, 2022). Kroz različite razvojne faze djeteta, roditelji su suočeni s novim razvojnim zadaćama djeteta te sposobnošću prilagodbe tim zadaćama. Specifično razvojno razdoblje jest razdoblje adolescencije, koje u prosjeku započinje oko 10., 11. godine. U razdoblju adolescencije zbivaju se intenzivne biološke, emocionalne i socijalne promjene koje dovode do promjena u funkcioniranju osobe, a samim time predstavljaju rizični faktor razvoja različitih teškoća. Zdravo i poticajno okruženje omogućit će adolescentu trajnu, stabilnu i strukturiranu okolinu koja će biti poticajna i omogućiti mu različita iskustva (Đuranović, 2013). U skladu s time može se zaključiti kako karakteristike i ponašanja roditelja predstavljaju zaštitni, odnosno rizični faktor djetetova razvoja i njegove dobrobiti.

Proučavajući literaturu, najviše pažnje posvećuje se odnosu majke i djeteta, dok se uloga oca zanemaruje. Tradicionalno se roditeljstvo i briga o djetetu vežu uz majčinstvo, a prvenstveno zbog snažne fizičke povezanosti koju majka ostvaruje s djetetom na početku. Nasuprot tome, tradicionalno se na oca gleda kao na hranitelja obitelji koji ne ostvaruje snažnu fizičku, a zatim ni emocionalnu vezu s djetetom. Međutim, u suprotnosti s tradicionalnim uvjerenjima, istraživanja pokazuju kako je uloga majki i očeva u razvoju djeteta slična, a ne različita (Lamb i Tamis-Lemonda, 2004).

Dobrobit djeteta

Dobrobit se općenito odnosi na optimalno psihološko funkcioniranje i iskustvo, koje se temelji na nizu subjektivnih i objektivnih pokazatelja (Ryan i Deci, 2001). Ovim konceptom nastoji se obuhvatiti sva složenost života djeteta i socijalnih odnosa, ali i uloge različitih čimbenika koji utječu na životnu situaciju djeteta (Radović i sur., 2017). Kao pokazatelji dobrobiti djeteta, u različitim istraživanjima koriste se različite mjere. Odnosno, mjere kognitivne, bihevioralne i emocionalne regulacije, socijalne kompetencije te indikatori subjektivne dobrobiti. Osim toga, Ben-Arieh i suradnici (2014) definiraju tri perspektive dobrobiti djeteta koje je potrebno obuhvatiti istraživanjima, a to su: 1) uvjeti života djece i objektivne mjere dobrobiti, 2) subjektivne procjene dobrobiti djeteta i 3) percepcija i vrednovanje djetetovih ishoda od strane drugih važnih osoba u životu djeteta (roditelji, učitelji i ostali stručnjaci).

Osnovna klasifikacija poremećaja u psihosocijalnoj prilagodbi temelji se na podjeli u dvije šire skupine, odnosno internalizirane (emocionalni problemi) i eksternalizirane probleme (problemi u ponašanju), a razdoblje adolescencije razdoblje je povećanog rizika njihove pojavnosti. Naime, adolescencija je razdoblje između početka puberteta i odrasle dobi te započinje oko 10., 11. godine, a obilježena je nizom intenzivnih promjena u tjelesnom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom aspektu funkcioniranja (Macuka, 2016). Specifičnije, dolazi do oblikovanja identiteta, prepoznavanja emocija i upravljanja njima, razvoja empatije i strategija konstruktivnog rješavanja problema (Milković, 2019). Isto tako, kognitivni razvoj u adolescenciji temelj je moralnog razvoja, kada dolazi do razvoja vrijednosti te oblikovanja ponašanja u skladu s njima (Milković, 2019). Izraženija je sklonost razvoja rizičnih ponašanja, u odnosu na ostale dobne skupine, a koje je povezano s konceptom traženja uzbuđenja i novih iskustava, prividnom neranjivosti te egocentrizmom i usmjerenosti na sadašnji trenutak. Stoga će se u ovom radu usmjeriti upravo na perspektivu percepcije i vrednovanja djetetovih ishoda od strane učitelja kako bi se dobili što objektivniji podaci, a sama dobrobit djeteta opisat će se u vidu mjera bihevioralne (problemi u ponašanju) i emocionalne (emocionalni problemi) regulacije te socijalne kompetencije (prosocijalno ponašanje).

Internalizirani problemi

Internalizirani problemi nazivaju se i emocionalnim problemima, a odnose se na pretjerano kontrolirana ponašanja, u vidu anksioznosti, depresivnosti, socijalnog povlačenja i psihosomatskih tegoba (Macuka, 2016). Temelje se na emocijama tuge, straha, tjeskobe, krivnje i beznađa u životu. Teže su uočljivi i teže dostupni opažanju okoline zbog čega osobe ne dobivaju odgovarajuću pomoć (Novak i Bašić, 2008). Prevalencija emocionalnih problema najveća je u razdoblju adolescencije, s procjenama između 10% i 20% opće populacije (Salavera i sur., 2019). U većoj su mjeri prisutni kod djevojaka nego dječaka (Oliva i sur., 2014) te brojna istraživanja ukazuju na njihovu relativnu stabilnost, ali i tendenciju povećanja internaliziranih simptoma tijekom dobi (Maglica i Jerković, 2014). Spolne razlike tumače se združenim utjecajem bioloških faktora, poput hormonalnih promjena, i okolinskih faktora, poput stresnih životnih događaja (Jelić, 2019). Naime, djevojčice su sklonije okolinskim pritiscima zbog važnosti socijalnih odnosa za njihovo samopoštovanje, dok dječaci više vrednuju postignuća (Seligman, 2005; 2006; prema Jelić, 2019). Također se emocionalni problemi različito manifestiraju kod dječaka i djevojčica. Kod dječaka u većoj mjeri je prisutno impulzivno i agresivno raspoloženje, dok se djevojčice povlače u sebe i prisutno je depresivno raspoloženje (Klarin i Đerđa, 2014). Ostali faktori rizika razvoja emocionalnih problema su konflikti između roditeljima, depresija majke, hostilnost roditelja, stroga disciplina, pretjerana uključenost roditelja, prisutnost raznih stresnih događaja i/ili zanemarivanje od strane vršnjaka (Oland i Shaw, 2005).

Eksternalizirani problemi

Nasuprot internaliziranim problemima, eksternalizirani problemi odnose se na maladaptivna ponašanja u različitim situacijama, koja se nazivaju i problemima u ponašanju te rezultiraju konfliktima između djeteta i njegove socijalne okoline (Živčić-Bečirević, 2003). Često su određena emocijama ljutnje, frustracije, neprijateljstva i nepoštivanjem socijalnih vrijednosti, a očituju se kroz krađu, laganje i otimanje, bježanje iz kuće ili škole, uništavanje imovine, rana seksualna ponašanja, agresivna ponašanja, antisocijalna i delikventna ponašanja te su u većoj mjeri prisutni kod dječaka (Macuka, 2016). No vezano uz spolne razlike, rezultati istraživanja nisu jednoznačni. Naime, novija istraživanja ukazuju na to kako djevojčice i dječaci zapravo u jednakoj mjeri manifestiraju probleme u ponašanju (Ljubotina i Galić, 2002; Klarin i Đerđa, 2014). Moguće je da su djevojčice danas slobodnije i otvorenije govoriti o prisutnosti problema u ponašanju (Klarin i Đerđa, 2014). Nadalje, problemi u ponašanju

konzistentni su tijekom osnovnoškolskog razdoblja te u značajnoj mjeri negativno utječu na različita razvojna područja i kompetencije, primjerice na školski uspjeh (Obradović i sur., 2009). Problemi u ponašanju rezultat su interakcije većeg broja faktora, koji se mogu svrstati u tri kategorije: individualni, obiteljski i okolinski (Mihić i Bašić, 2008). Slaba kontrola ponašanja, impulzivnost, iskrivljena samoevaluacija te nedovoljna razvijenost interpersonalnih vještina i socio-kognitivnog procesiranja predstavljaju individualne rizične čimbenike. Obiteljski rizični čimbenici odnose se na stresne obiteljske događaje, nizak socioekonomski status, konflikti i/ili nasilje u obitelji, prisutnost depresije kod majke te asocijalna/antisocijalna ponašanja roditelja. Napolijetku, okolinski čimbenici obuhvaćaju negativne životne okolnosti, visoku razinu nasilnog ponašanja u susjedstvu, odbacivanje od strane vršnjaka te iskazivanje moći od strane drugih osoba u okruženju. Unatoč spomenutim razlikama između emocionalnih problema i problema u ponašanju, važno je naglasiti kako ovi poremećaji nisu međusobno isključivi, već istraživanja ukazuju na njihovu pozitivnu povezanost (Novak i Bašić, 2008). Adolescenti koji doživljavaju višu razinu internaliziranih problema, doživljavaju i višu razinu eksternaliziranih problema (Škrokov, 2014).

Prosocijalno ponašanje

Suprotan spektar navedenim teškoćama jest prosocijalno ponašanje. Prosocijalno ponašanje definira se kroz spektar voljnog, intencionalnog ponašanja te uključuje blagonaklonost, ljubaznost, materijalno pomaganje i moralnu podršku, empatiju i altruizam (Eisenberg i Miller, 1987). Kao takvo, prosocijalno ponašanje povezano je s pozitivnim razvojnim ishodima, uključujući visoko samopoštovanje, bolji školski uspjeh, kvalitetne socijalne odnose (Van der Graaff i sur., 2018) te manje vjerojatnosti pojavnosti problema u ponašanju (Mitsopoulou i Giovazolias, 2015). U suprotnosti s antisocijalnim ponašanjem, prosocijalno ponašanje uključuje i pozitivne posljedice koje proizlaze iz takvog ponašanja (Pavlović, 2012). Prema teoretičarima socijalnog učenja (Bandura, 1986; Hoffman, 2001), glavnu ulogu u socijalnoj prilagodbi djece te razvoju prosocijalnog ponašanja imaju roditelji. Naime, djeca opažaju model koji pomaže drugima te na taj način uče o poželjnim oblicima ponašanja i načinima manifestiranja prosocijalnog ponašanja. Jedan oblik prosocijalnog ponašanja jest i altruistično ponašanje. Altruistično ponašanje odnosi se na svjesne i namjerne postupke da se nekome pomogne i istodobno zahtjeva žrtvovanje i odricanje pojedinca koje nije potaknuto očekivanjem recipročne koristi (Pavlović, 2012). Važno je naglasiti kako prosocijalno i altruistično ponašanje nisu sinonimi te jedno ponašanje ne mora nužno biti

potaknuto drugim ponašanjem. Tijekom adolescencije događaju se različite promjene na tjelesnoj, kognitivnoj i socijalnoj razini, koje posljedično dovode i do promjena u društvenom, odnosno socijalnom funkcioniranju pojedinaca, bilo na pozitivan ili negativan način. Tako se intenzitet i vrsta prosocijalnog ponašanja mijenjaju s dobi, u vidu da se starija djeca ponašaju prosocijalnije od mlađe djece (Brebrić, 2008). Razlog leži u tome što su mlađa djeca većinom ekstrinzično motivirana za prosocijalno ponašanje, odnosno motivirana su očekivanjem određene vanjske nagrade, dok je prosocijalno ponašanje starije djece često motivirano iz altruističnih razloga (Grgić i sur., 2014). Nadalje, sam razvoj prosocijalnog ponašanja za djevojčice i dječake može biti različit. Naime, djevojčice se u većoj mjeri potiče da pokažu brižnost i nježnost, dok se dječake potiče da takva ponašanja potiskuju (Brody, 1999). Unatoč tome, vezano uz spolne razlike u prosocijalnom ponašanju, rezultati istraživanja nisu jednoznačni. Većina istraživanja pokazuje kako su žene općenito sklonije prosocijalnom ponašanju u odnosu na muškarce, osobito kada su u pitanju bliski odnosi (Aronson, 2005; Brebrić, 2008; Van der Graaff i sur., 2018). No, kada je riječ o pomaganju u opasnim i rizičnim situacijama, muškarci su spremniji pomoći jer će se prije izložiti riziku (Aronson, 2005).

Roditeljsko ponašanje

Roditeljstvo započinje samim činom rođenja djeteta. Vrlo je promjenjivo, no određeno biološkim čimbenicima, društvenim normama i očekivanjima (Petani i Babačić, 2010). Većina istraživanja ukazuje na postojanje razlika između majke i oca te njihove uključenosti u odgoj. Odnosno, majke su više uključene u brigu i njegovanje djeteta, dok su očevi više usmjereni na igru i provođenje slobodnog vremena s djetetom (Macuka, 2010). Čak štoviše, istraživanja pokazuju kako očevi provode čak 20% manje vremena sa svojom djecom u adolescentskoj dobi u odnosu na majke te da su adolescenti privrženiji svojim majkama negoli očevima (Williams i Kelly, 2005). Međutim, koncept roditeljstva pojavio se razvojem ideje o tome kako su i majka i otac jednako važni u razvoju djeteta, bez obzira na to što se njihove uloge temelje na potpuno različitim spolno određenim ulogama (Pernar, 2010). Roditeljstvo je uloga, a ne zadaća te je važan odnos i ponašanje roditelja prema djeci (Širanović, 2012). Samim time postaje jasno kako roditeljsko ponašanje predstavlja zaštitni, odnosno rizični faktor razvoja djeteta (Klarin i Đerđa, 2014). Roditeljsko ponašanje imaće snažnije implikacije kada se radi o mlađoj djeci zbog toga što su ona ovisnija o svojim roditeljima te su manje izložena socijalnom utjecaju drugih (Grusec, 2002). Proučavajući literaturu, roditeljsko ponašanje primarno se opisuje kroz dvije dimenzije, emocionalnost i kontrola.

Dimenzija emocionalnosti odnosi se na emocije koje roditelj doživljava i pokazuje u odnosu s djetetom, a naziva se još i toplinom, podrškom, osjetljivošću, prihvaćanjem ili njegovanjem (Macuka, 2007a). Može se reći kako je ova dimenzija bipolarna. Na jednom kraju ove dimenzije nalaze se ljubav, privrženost i briga, dok se na drugom kraju nalaze odbacivanje, emocionalna hladnoća i nezainteresiranost. Emocionalno topli i podržavajući roditelji razumiju svoje dijete, a svoja očekivanja jasno argumentiraju što rezultira osjećajem ugone i povećanjem svjesnosti djeteta da je prihvaćeno kao osoba (Klarin i Đerđa, 2014). Takvi roditelji koriste različite tehnike discipliniranja, a najčešće tehnike su: objašnjavanje, pohvale i ohrabivanje (Sremić i Rijavec, 2010). Naime, djeca emocionalno toplih roditelja, koji podržavaju razvoj autonomije te nude objašnjenja za postavljena pravila ili zahtjeve, sklonija su prosocijalnom ponašanju (Wong i sur., 2021). Nasuprot tome, emocionalno hladni roditelji pokazuju ljutnju i nerazumijevanje u svome odnosu prema djetetu i postavljaju previsoka očekivanja što dovodi do osjećaja neadekvatnosti i odbačenosti kod djeteta (Klarin i Đerđa, 2014). Proučavajući odnos osobina ličnosti i roditeljskog ponašanja, utvrđeno je kako roditelji koji imaju simptome depresije i izraženi neuroticizam pokazuju niže razine emocionalnosti, odnosno topline, podrške i prihvaćanja u odnosu s djetetom (Kendler i sur., 1997). Nadalje, sam doživljaj roditeljskog ponašanja razlikuje se između adolescenata različitih kultura (Klarin i Šimić Šašić, 2009). Tako u individualističkim kulturama, adolescenti roditelje doživljavaju manje toplima i brižnima. Za razliku od kolektivističkih (tradicionalnih) kultura, u kojima roditelji pokazuju više topline, emocija, podrške i brige prema adolescentima (Klarin i Šimić Šašić, 2009).

S druge strane, dimenzija kontrole odnosi se na postupke koje roditelji koriste u svrhu utjecanja i modificiranja ponašanja i doživljaja djeteta (Macuka, 2007a). Ova dimenzija je također bipolarna, na način da se na jednom kraju dimenzije nalaze postupci intenzivne kontrole, a na drugom postupci slabe kontrole (Sremić i Rijavec, 2010). Kontrola se nekada promatra aspektom uspješnog roditeljstva, a nekada pokazateljem dominantnog, neuspješnog roditeljstva (Peterson i Rollins, 1987). U svrhu potpunijeg razumijevanja, kontrola se kao takva dijeli na dva aspekta, bihevioralnu i psihološku kontrolu. Bihevioralna kontrola odnosi se na postavljanje pravila ponašanja i dopuštenih granica (Macuka, 2007a) te u osnovi podrazumijeva regulaciju, nadzor i upravljanje ponašanjem, a povezana je sa psihosocijalnim razvojem u adolescenciji (Pettit i sur., 2001). U srednjem djetinjstvu i adolescenciji, nadzor zapravo i jest temeljna komponenta regulacije ponašanja djeteta, a uključuje roditeljsku svjesnost i kontrolu o tome gdje im se dijete nalazi, njegovim aktivnostima te socijalnim odnosima (Patterson i sur., 1998). Koristeći bihevioralnu kontrolu, roditelj daje jasne granice o prihvatljivom ponašanju, a

koje ovise o okruženju u kojem žive (Klarin i Đerđa, 2014). Istraživanja ukazuju na postojanje negativne povezanosti između bihevioralne kontrole i problema u ponašanju, u vidu agresivnosti i delikvencije (Barber, 1996; Pettit i sur., 2001). Nasuprot tome, psihološka kontrola jest nastojanje praćenja unutarnjih doživljaja, emocija i misli kod djeteta (Macuka, 2007a). Keresteš i suradnici (2012) navode kako je restriktivna kontrola upravo dio psihološke kontrole. Odnosi se na nametljivo, pasivno agresivno i manipulativno roditeljsko ponašanje te se očituje kroz manipuliranje osjećajima, prijatnje, ucjene i izazivanje krivnje (Silk i sur., 2003). Na taj način koči se ili ometa djetetov razvoj samostalnosti, držeći dijete emocionalno ovisnim o roditelju (Pettit i sur., 2001) što dovodi do osjećaja krivnje, otuđenosti, odbačenosti te nedostatka samopouzdanja, samoeфикаsnosti i stabilnosti identiteta (Barber, 1996). Samim time, visoke razine psihološke kontrole povezane su s emocionalnim problemima, poput depresije, anksioznosti i usamljenosti, ali i s problemima u ponašanju, poput delinkventnosti, konzumiranja psihoaktivnih tvari i bježanja iz škole (Barber, 1996; Pettit i sur., 2001; Oliva i sur., 2014).

Odrednice roditeljskog ponašanja

Temeljnim odrednicama roditeljskog ponašanja, Belsky (1984) navodi individualne osobine roditelja, osobine djeteta te čimbenike okoline. U vidu individualnih karakteristika roditelja, istraživanja pokazuju kako majke u većoj mjeri koriste postupke psihološke kontrole, dok očevi više koriste postupke bihevioralne kontrole (Collins i Russel, 1991). Nadalje, spol djeteta predstavlja značajan čimbenik roditeljskog ponašanja. Keresteš (1999; prema Macuka, 2010) navodi kako roditelji više kontroliraju, i bihevioralno i psihološki, mušku djecu negoli žensku, no pokazuju jednako topline prema djeci bez obzira na njihov spol. Međutim, u razdoblju adolescencije više teškoća pojavljuje se u istospolnim interakcijama između roditelja i djeteta (majka-kćer, otac-sin) (Zbodulja, 2014). Osim spola djeteta, značajan čimbenik jest i dob djeteta. Utvrđeno je kako porastom dobi djeteta dolazi do smanjenja roditeljskog prihvaćanja, psihološke kontrole, fizičkog pokazivanja ljubavi te vremena provedenog s djetetom (Zbodulja, 2014). Među čimbenicima okoline, najvažnijim se pokazuje zadovoljstvo brakom ili odnosom s partnerom. Loš i konfliktan bračni odnos dovodi do povećane psihološke kontrole roditelja i niske razine emocionalnosti u odnosu s djetetom (Cummings i sur., 2000; prema Macuka, 2010), dok roditelji koji su zadovoljni svojim brakom ili odnosom s partnerom pokazuju više topline, prihvaćanja i podrške prema djetetu (Kendler i sur., 1997).

Uloga roditeljskog ponašanja u predviđanju dobrobiti djeteta

Istraživanja pokazuju kako su roditeljska ponašanja, i majke i oca, povezana s emocionalnim problemima i problemima u ponašanju, gdje se varijabla psihološke kontrole ističe kao značajan prediktor (Klarin i Đerđa, 2014; Malonda i sur., 2019). Odnosno, djeca koja procjenjuju da imaju emocionalno hladnije roditelje, odnosno roditelje koji ih manje prihvaćaju, ali više odbacuju i kontroliraju imaju višu razinu emocionalnih problema i problema u ponašanju (Macuka i sur., 2012). Čak štoviše, vezano uz spolne razlike u razvoju emocionalnih problema, kod dječaka značajnim rizičnim faktorom pokazala se psihološka kontrole majke, dok je kod djevojčica psihološka kontrola oca (Pettit i sur., 2001). Što se tiče spolnih razlika u razvoju problema u ponašanju, kod djevojčica rizični čimbenici jesu očevi koji ne pokazuju prihvaćanje ni ljubav, a kod dječaka značajni rizični čimbenici jesu roditeljska psihološka kontrola i emocionalni hladni očevi (Klarin i Đerđa, 2014). Osim toga, nedostatak podrške i kontrole od oca predviđa viktimizaciju kod mlađih adolescenata, dok stroga kontrola majke predviđa viktimizaciju kod starijih adolescenata (Malonda i sur., 2019).

Nadalje, istraživanja pokazuju kako su roditeljska toplina i podrška te kontrola prediktori prosocijalnog ponašanja kod djece (Malonda i sur., 2019). Odnosno, roditeljsko ponašanje majki i očeva neovisno je, ali slično povezano s prosocijalnim ponašanjem (Van der Storm i sur., 2022). Navedeni rezultati mogu se primarno objasniti kroz temeljne postavke teorije socijalnog učenja, specifičnije učenja po modelu (Bandura, 1986). Djeca koja doživljavaju toplo i brižno roditeljsko ponašanje, vjerojatnije će usvojiti takvo ponašanje i bit će u manjoj mjeri orijentirani na sebe te će vjerojatno moći prepoznati tuđe želje i osjećaje (Hoffman, 2001). Slično tome, Malonda i suradnici (2019) utvrdili su kako su pozitivni oblici roditeljskog ponašanja, u vidu podrške i komunikacije povezani s prosocijalnim ponašanjem kod adolescenata. Adolescenti, čiji su roditelji pokazivali pozitivne oblike ponašanja, ponašali su se prosocijalnije i godinu dana kasnije. Nasuprot tome, pretjerana i stroga roditeljska kontrola negativno je povezana s prosocijalnim ponašanjem kod djece (Carlo i sur., 2011). Odnosno, na takav način djeca uče antisocijalne obrasce ponašanja.

Uloga karakteristika i roditeljskog ponašanja oca u predviđanju dobrobiti djeteta

Proučavajući literaturu, većinom se naglašava važnost uloge majke te se zanemaruje uloga oca u razvoju djeteta. Tradicionalno se upravo majčinstvo povezuje uz brigu i odgoj djeteta, dok se od oca očekuje da bude model postignuća u vanjskom svijetu (Pernar, 2010).

No, različitim gospodarskim, socijalnim i moralnim promjenama u društvu, mijenjala se i ideja o ulozi oca. Od poimanja oca kao učitelja morala i discipline, preko hranitelja obitelji te rodnog uzora pa sve do brižnog oca i prijatelja (Sarkadi i sur., 2008). Uloga oca počela se proučavati tijekom ranih 1970-ih godina te je primijećeno kako su očevi sve više uključeni u život i odgoj djece (Newland i Coyl, 2010; Cvrtnjak i Miljević-Riđički, 2015). Prema Pahić i Miljević-Riđički (2014), Hrvatska se nalazi u prijelaznom razdoblju pridavanja važnosti ulozi oca u dječjem razvoju s obzirom na to da se u medijima češće spominju majke, nego očevi te nisu nužno svi očevi više uključeni u život djeteta. O važnosti uloge oca u razvoju djeteta govore brojna istraživanja prema kojima, djeca čiji su očevi uključeni u njihov odgoj imaju socijalnu i akademsku prednost pred djecom čiji očevi nisu uključeni u njihov odgoj ili su nedovoljno uključeni (Lamb i Tamis-LeMonda, 2004). Osim toga, očeva odsutnost te emocionalna distanciranost dovode do razvoja poremećaja u emocionalnom funkcioniranju i razvoju djeteta te rizičnog ponašanja (Cvrtnjak i Miljević-Riđički, 2015). Neke odrednice pozitivnog odnosa oca i djeteta su: stil ponašanja oca (umjeren kontrola, sigurnost, uključenost), skladnost odnosa (osjetljivost, vođenje, poučavanje) te emocionalno ozračje (zaštita, povezanost, privrženost, prisutnost, uključenost) (Palkovitz, 2007). Prema Pernar (2010), od današnjih se očeva očekuje veća uključenost u živote svoje djece, a takvo očekivanje temelji se na tri razloga. Naime, današnje obitelji imaju puno manje djece u odnosu na nekadašnje obitelji te su majke zaposlene na puno radno vrijeme izvan kuće, što dovodi do veće podjele obaveza između žena i muškaraca u odnosu na ranije. Osim toga, sve je više prisutna egalitarna etika roditeljstva, prema kojoj su majke i očevi jednako odgovorni za svoju djecu. Usprkos tome što uloga svakog roditelja kvalitativno i kvantitativno može biti drugačija, njihove se uloge međusobno nadopunjuju što omogućuje razvoj djeteta te zadovoljavanje njegovih potreba (Kovačević, 2018). S obzirom na to da prema Bowlbyjevoj teoriji privrženosti majka predstavlja primarnog skrbnika, a otac sekundarnu figuru obitelji te moralnu i materijalnu podršku majci (Cvrtnjak i Miljević-Riđički, 2015), Paquette (2004) proširuje navedenu teoriju razvijanjem nove teorije privrženosti ocu, odnosno teorije odnosa aktivacije (*eng. activation relationship theory*). Prema ovoj teoriji, očevi pomažu u razvoju osjećaja sigurnosti i samopouzdanja kod djeteta na način da ga potiču na istraživanje vanjskog svijeta, ali uz postavljanje granica. Nasuprot tome, očevi koji ne potiču djetetovu autonomiju, šalju poruku kako je svijet opasno mjesto s kojim se dijete ne može nositi (Vroljik i sur., 2020). U skladu s time, pretpostavlja se kako očeva potpora autonomiji djeteta značajno utječe na dobrobit djeteta. Međutim, Marchand-Reilly i Yaure (2019) sugeriraju kako je očevo roditeljsko ponašanje uvelike važnije za dječake negoli za djevojčice. Naime, kod dječaka veća očeva uključenost povezana je s nižim razinama emocionalnih problema i

problemima u ponašanju kod dječaka. Promjene kod djevojčica nisu toliko snažne i trajne, kao kod dječaka (Cvrtnjak i Miljević riđički, 2015).

Važan čimbenik razvoja emocionalnih problema kod djeteta jest kvaliteta odnosa između oca i adolescenta (Yoon i sur., 2022). Naime, adolescenti teže prihvaćaju kritike i negativne poruke upućene od oca nego one upućene od majke (Krstanović, 2016). Čak štoviše, istraživanja pokazuju kako depresivna i anksiozna djeca dobivaju više negativnih poruka od oca te ih općenito procjenjuju značajnijima u odnosu na negativne poruke od majke (Vulić Prtoić, 2002a). U prilog o važnosti uključenosti oca i razvoju emocionalnih problema kod djece govore i Flouri i Buchanan (2003), koji navode kako uključenost oca u dobi od sedam godina predstavlja zaštitni faktor psihološke neprilagođenosti u adolescentskoj dobi te u dobi od 16 godina, zaštitni faktor od psihološkog stresa u odrasloj dobi, a posebno kod žena.

Nadalje, istraživanja pokazuju kako je upravo agresivnost kod djece i mladih značajno povezana s negativnim ponašanjima očeva, u vidu redovitog kažnjavanja, pretjeranog kritiziranja te izrazito krutim ili permisivnim stavovima (Williams i Kelly, 2005; Kuppens i sur., 2013). U skladu s teorijom odnosa aktivacije, Vroljik i suradnici (2020) navode kako djeca očeva, koji su samoprocijenili kako pružaju više podrške autonomiji djetetu imaju niže razine problema u ponašanju, dok kod majki ove povezanosti nisu pronađene. Osim toga, utvrđeno je kako je očeva uključenost povezana s nižim razinama problema u ponašanju na početku, ali i sa sporijom putanjom rasta problema u ponašanju kroz adolescenciju (Leon i sur., 2016). Međutim, Williams i Kelly (2005) navode kako očevi više utječu na probleme u ponašanju kod djevojčica, nego na slična ponašanja prisutna kod dječaka.

Naposlijetku, Shek i Ma (2001) navode kako je utjecaj odnosa između oca i adolescenta, u smislu konfliktnog odnosa, na prosocijalno ponašanje adolescenta snažniji u odnosu na utjecaj odnosa između majke i adolescenta. Naime, longitudinalnim istraživanjem kroz tri godine utvrđeno je kako se povezanost između roditeljskog ponašanja i prosocijalnog ponašanja mijenja tijekom vremena, na način da je u trećem valu istraživanja pronađena povezanost roditeljskog ponašanja i prosocijalnog ponašanja kod adolescenata samo u slučaju očeve podrške (Malonda i sur., 2019). Osim toga, utvrđena je i pozitivna korelacija očeve kontrole i prosocijalnog ponašanja adolescenta što ukazuje na dvojaku ulogu očeve kontrole. Osim što očeva kontrola potiče agresivnost, kao takva može poticati i prosocijalno ponašanje. Međutim, temeljni nedostatak istraživanja Malonde i suradnika (2019) jest to da nisu razlikovali psihološku i bihevioralnu kontrolu, no pretpostavlja se kako je određena vrsta kontrole, odnosno

bihevioralna kontrola više povezana s prosocijalnim ponašanjem u odnosu na psihološku kontrolu. Usprkos tome, podrška i toplina pokazali su se dosljednijim prediktorima prosocijalnog ponašanja negoli isključivo kontrola (Malonda i sur., 2019).

Uzevši u obzir navedeno, u ovom radu istražiti će se uloga karakteristika i roditeljskih ponašanja (roditeljska podrška i restriktivna kontrola) oca u predviđanju dobrobiti djeteta (emocionalni problemi, problemi u ponašanju i prosocijalno ponašanje).

Cilj i problemi

Cilj ovog istraživanja jest utvrditi uspješnost u predviđanju emocionalnih problema, problema u ponašanju i prosocijalnog ponašanja kod dječaka i djevojčica na temelju karakteristika i roditeljskih ponašanja očeva. U skladu s time, postavljene su sljedeći problemi i hipoteze:

1) Utvrditi razlikuju li se dječaci i djevojčice u dobrobiti.

- **H_{1.1.}**: Postoji statistički značajna razlika između dječaka i djevojčica s obzirom izraženost emocionalnih problema, pri čemu će djevojčice imati izraženije emocionalne probleme.
- **H_{1.2.}**: Postoji statistički značajna razlika između dječaka i djevojčica s obzirom izraženost problema u ponašanju, pri čemu će dječaci imati izraženije probleme u ponašanju.
- **H_{1.3.}**: Postoji statistički značajna razlika između dječaka i djevojčica s obzirom na prosocijalno ponašanje, pri čemu će se djevojčice ponašati prosocijalnije u odnosu na dječake.

2) Utvrditi razlikuju li se dječaci i djevojčice s obzirom na roditeljska ponašanja očeva.

- **H_{2.1.}**: Postoji statistički značajna razlika između dječaka i djevojčica s obzirom na roditeljska ponašanja očeva, pri čemu očevi više kontroliraju dječake.
- **H_{2.2.}**: Očekuje se nepostojanje statističke značajne razlike između dječaka i djevojčica u pokazivanju topline od strane očeva.

3) Utvrditi postoji li povezanost između očevih roditeljskih karakteristika, roditeljskih ponašanja i dobrobiti djeteta.

- **H_{3.1.}**: Očekuje se negativna povezanost između očeve topline i izraženosti emocionalnih problema kod djeteta.

- **H_{3.2.}**: Očekuje se pozitivna povezanost između očeve restriktivne kontrole i izraženosti problema u ponašanju kod djeteta.
 - **H_{3.3.}**: Očekuje se pozitivna povezanost između očeve topline i prosocijalnog ponašanja kod djeteta.
- 4) Utvrditi ulogu karakteristika i roditeljskih ponašanja oca u predviđanju emocionalnih problema, problema u ponašanju i prosocijalnog ponašanja kod djeteta.
- **H_{4.1.}**: Očekuje se da očeva toplina i restriktivna kontrola značajno predviđaju emocionalne probleme, probleme u ponašanju i prosocijalno ponašanje kod djeteta.
- 5) Utvrditi postoji li moderatorski efekt spola u predviđanju emocionalnih problema, problema u ponašanju i prosocijalnog ponašanja kod djeteta na temelju karakteristika i roditeljskih ponašanja oca.
- **H_{5.1.}**: Očekuje se nepostojanje statistički značajnog moderatorskog efekta spola u predviđanju emocionalnih problema, problema u ponašanju i prosocijalnog ponašanja kod djeteta na temelju karakteristika i roditeljskih ponašanja oca.

Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 259 očeva s područja Varaždinske i Osječko-baranjske županije. Raspon godina kretao se od 34 do 65 godina, s prosječnom dobi od 45,04 godina (uz $SD = 5,40$). Vezano uz stupanj obrazovanja, najviše očeva imalo je završenu srednju školu ($N = 159$), zatim fakultet ($N = 44$) i višu školu ($N = 32$), a najmanje magisterij ($N = 12$) i osnovnu školu ($N = 11$). Nadalje, najviše je očeva zaposleno na puno radno vrijeme ($N = 247$), a manji broj se odnosio na umirovljenike ($N = 6$), nezaposlene ($N = 3$), nezaposlene, ali obavljaju honorarne poslove ($N = 2$) te na zaposlene na dio radnog vremena ($N = 1$). Na pitanje o doživljaju prihoda u svom kućanstvu najviše očeva odgovorilo je s *dobro živim* ($N = 119$) i *snalazim se* ($N = 107$). Zatim slijedi mišljenje da *izvrsno žive* ($N = 14$) te da im je *teško* ($N = 12$) i *vrlo teško* ($N = 6$). Nadalje, najviše očeva je oženjeno ($N = 225$), rastavljeno ($N = 14$) i živi u izvanbračnoj zajednici ($N = 12$), dok je najmanje očeva u vezi ($N = 7$) i neoženjeno ($N = 1$). Ukupan broj djece u obitelji kreće se od 0 do 6, a prosječan broj djece u obitelji je 2,22 (uz $SD = 0,76$). Samoprocjene očeva uparene su s procjenama snaga i teškoća djeteta od strane učitelja. Na taj način obuhvaćeno je 258 učenika 6. razreda, odnosno 141 djevojčice i 117 dječaka. Raspon godina kretao se od 12 do 14 godina, s prosječnom dobi od 12,59 godina (uz $SD = 0,33$).

Instrumenti

U ovom istraživanju korišten je *Upitnik roditeljskog ponašanja (URP29)* (Keresteš, Brković, Kuterovac Jagodić i Greblo, 2012) te *Upitnik snaga i poteškoća (SDQ)* (Goodman, 1997).

Roditeljsko ponašanje očeva

Roditeljsko ponašanje očeva mjereno je *Upitnikom roditeljskog ponašanja (URP29)* (Keresteš, Brković, Kuterovac Jagodić i Greblo, 2012). Razvijene su četiri forme Upitnika, odnosno procjena majčinog ponašanja i procjena očeva ponašanja koje ispunjavaju djeca te samoprocjene vlastitog roditeljskog ponašanja koje ispunjavaju majke i očevi. Upitnik se sastoji od 29 čestica, koje su grupirane u sedam subskala roditeljskog ponašanja: Toplinu (primjer čestice koju ispunjava otac, *Pokazujem djetetu da ga volim*), Autonomiju (npr. *Uvažavam i*

poštujem svoje dijete kao osobu), Intruzivnost (npr. *Previše ispitujem svoje dijete o svemu*), Roditeljsko znanje (npr. *Dobro poznajem prijatelje svojeg djeteta*), Popustljivost (npr. *Dijete me lako nagovori na ono što želi*), Induktivno rezoniranje (npr. *Objašnjavam djetetu kako njegovo ponašanje utječe na druge*) i Kažnjavanje (npr. *Vičem kad se dijete loše ponaša*). Navedene subskale grupiraju se u tri dimenzije: Roditeljsku podršku (mjerenu sa 17 čestica), Restriktivnu kontrolu (mjerenu s 9 čestica) i Popustljivost (mjerenu s 3 čestice). Dimenzija Roditeljsko ponašanje obuhvaća subskale Topline, Autonomije, Roditeljskog znanja i Induktivnog rezoniranja, dimenzija Restriktivna kontrola obuhvaća subskale Intruzivnosti i Kažnjavanja te dimenzija Popustljivosti obuhvaća subskalu Popustljivosti. Zadatak sudionika je na ljestvici od 1 (*uopće nije točno*) do 4 (*u potpunosti točno*) procijeniti u kojoj mjeri određena tvrdnja opisuje njihovo ponašanje prema djetetu. Rezultati na subskalama jednaki su prosjecima pripadnih čestica. U ovom istraživanju korištene su samoprocjene vlastitog roditeljskog ponašanja očeva te su korištene dimenzije Roditeljske podrške i Restriktivne kontrole. Cronbachovi alfa koeficijenti su zadovoljavajući te iznose 0,91 za Roditeljsku podršku i 0,78 za Restriktivnu kontrolu.

Dobrobit djeteta

Dobrobit djeteta mjereno je *Upitnikom snaga i poteškoća (SDQ)* (Goodman, 1997). Upitnik je namijenjen za procjenu emocionalnih i bihevioralnih problema djece i adolescenata od strane roditelja ili učitelja. Sadrži 25 čestica koje su grupirane u 5 subskala: emocionalni problemi (primjer čestice koju ispunjava učitelj, *Često je nesretno, potišteno ili plačljivo*), problemi u ponašanju (npr. *Često se tuče s drugom djecom ili ih maltretira*), hiperaktivnost (npr. *Stalno se vrpolti ili meškolji*), problemi u odnosu s vršnjacima (npr. *Druga djeca ga uglavnom vole*) te prosocijalno ponašanje (npr. *Pomoći će ako je netko povrijeđen, uznemiren ili se osjeća bolesno*). Subskale emocionalni problemi, problemi u ponašanju, hiperaktivnost i problemi u odnosu s vršnjacima odnose se na poteškoće, dok subskala prosocijalnog ponašanja ukazuje na snagu i sposobnost djeteta. Učitelji (razrednici) su procjenjivali slaganje s tvrdnjama na ljestvici od 1 do 3, pri čemu vrijednost 1 označava *netočno*, vrijednost 2 *djelomično točno* i vrijednost 3 *potpuno točno*. Svaka čestica boduje se s 0, 1 ili 2 boda, a smjer bodovanja ovisi o tome radi li se o procjeni snaga ili poteškoća. Moguć raspon rezultata za svaku subskalu je od 0 do 10. Učitelji su dali procjenu za svu djecu iz njihovog razreda. U ovom istraživanju korištene su subskale emocionalnih problema, problema u ponašanju i prosocijalnog ponašanja. Dobiveni su zadovoljavajući koeficijenti unutarnje pouzdanosti tipa Cronbach alpha, za

subskalu emocionalnih problema iznosi 0,816, za subskalu problema u ponašanju 0,752 te za subskalu prosocijalnog ponašanja iznosi 0,838.

Postupak

U svrhu istraživanja koristit će se podaci dobiveni u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost Dobrobit djeteta u kontekstu obitelji (CHILD-WELL). Istraživanje sadrži longitudinalni nacrt koji se planira provesti u tri vala, no u ovome istraživanju koristit će se isključivo podaci dobiveni u drugome valu. U istraživanju sudjeluje 15 osnovnih škola u Osječko-baranjskoj i Varaždinskoj županiji te su prikupljeni podaci od učenika, njihovih roditelja te učitelja. Prije provedbe istraživanja, dobivena je dozvola etičkog povjerenstva Instituta Pilar, dozvola Ministarstva znanosti i obrazovanja, dozvola ravnatelja/ica za prikupljanje podataka unutar škole te pisani pristanak roditelja, odnosno skrbnika. Kako bi bila omogućena usporedba rezultata različitih skupina, svako dijete imalo je zaporku koju su dijelili s njihovim majkama, očevima te učiteljima. Sudionicima su također dane osobne suglasnosti za sudjelovanje te im je zajamčena anonimnost podataka i mogućnost odustajanja od istraživanja u svakom trenutku.

Rezultati

U Tablici 1. prikazani su osnovni deskriptivni podaci o dobrobiti djeteta te očevom roditeljskom ponašanju na ukupnom uzorku.

Tablica 1. *Prikaz deskriptivnih podataka dobrobiti djeteta i očevog roditeljskog ponašanja na ukupnom uzorku (N = 259)*

	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Asimetričnost</i>	<i>Spljoštenost</i>	<i>Kolmogorov-Smirnov test</i>	<i>p</i>
Emocionalni problemi	1,00	3,00	1,192	,337	2,310	5,888	,359	,000
Problemi u ponašanju	1,00	2,80	1,119	,249	3,425	15,060	,372	,000
Prosocijalno ponašanje	1,50	3,00	2,697	,379	- 1,079	- ,009	,276	,000
Roditeljska podrška	2,80	4,00	3,441	,400	- ,563	- ,363	,113	,000
Restriktivna kontrola	1,00	3,56	2,013	,489	,425	,116	,090	,000

Vezano uz dobrobit djeteta, dobiveni rezultati ukazuju na to kako je najviše prisutno prosocijalno ponašanje, zatim emocionalni problemi te problemi u ponašanju. Što se tiče roditeljskog ponašanja očeva, vidljivo je kako očeви češće koriste podršku u odnosu na restriktivnu kontrolu.

Kolmogorov-Smirnovim testom provjerena je normalnost distribucije varijabli emocionalnih problema, problema u ponašanju, prosocijalnog ponašanja, roditeljske podrške i restriktivne kontrole. Dobiveni rezultati pokazuju kako distribucije rezultata na svim varijablama značajno odstupaju od normalne. Međutim, Kline (2023) navodi kako se distribucija može smatrati normalnom ukoliko su apsolutne vrijednosti indeksa asimetričnosti manje od 3, a indeksa spljoštenosti manje od 8. Analizirajući indekse asimetričnosti i spljoštenosti u Tablici 1. utvrđeno je kako je distribucija rezultata varijabli emocionalnih problema i problema u ponašanju pozitivno asimetrična i izdužena, dok je kod distribucije rezultata varijable prosocijalnog ponašanja prisutna tendencija negativnoj asimetričnosti te blage spljoštenosti. Vezano uz varijable roditeljskog ponašanja očeva, vidljivo je kako je distribucija rezultata roditeljske podrške očeva negativno asimetrična i spljoštena, dok je distribucija rezultata varijable restriktivne kontrole očeva blago pozitivno asimetrična i izdužena. Međutim, apsolutne vrijednosti dobivenih indeksa asimetričnosti i spljoštenosti

nalaze se u rasponu koji je zadovoljavajući za potvrđivanje normalne distribucije, osim za varijablu problema u ponašanju. Na temelju toga odlučeno je kako je primjena parametrijskih postupaka u daljnjoj analizi opravdana.

Tablica 2. *Deskriptivni podaci dobrobiti djeteta i očevog roditeljskog ponašanja, ovisno o spolu djeteta*

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Emocionalni problemi						
Djevojčice	141	1,162	,309			
Dječaci	117	1,229	,366	1,568	228	,118
Problemi u ponašanju						
Djevojčice	141	1,069	,149			
Dječaci	117	1,179	,322	3,391	157	,001
Prosocijalno ponašanje						
Djevojčice	141	2,816	,317			
Dječaci	117	2,553	,399	- 5,764	219	,000
Roditeljska podrška						
Djevojčice	132	3,446	,413			
Dječaci	109	3,438	,386	- ,151	239	,880
Restriktivna kontrola						
Djevojčice	135	1,944	,497			
Dječaci	116	2,098	,468	2,508	249	,013

U Tablici 2. prikazani su osnovni deskriptivni podaci o dobrobiti djeteta i očevom roditeljskom ponašanju, ovisno o spolu djeteta te značajnost dobivenih razlika. Dobiveni podaci slični su podacima dobivenima na ukupnom uzorku. Vezano uz dobrobit, kod djevojčica i dječaka najčešće je prisutno prosocijalno ponašanje, zatim emocionalni problemi te problemi u ponašanju. Međutim, dobiveni rezultati pokazuju kako dječaci postižu više prosječne rezultate na skali emocionalnih problema te na skali problema u ponašanju. Nasuprot tome, djevojčice postižu nešto više prosječne rezultate na skali prosocijalnog ponašanja. Što se tiče roditeljskih ponašanja očeva, očevi općenito iskazuju više podrške negoli restriktivne kontrole i prema djevojčicama i prema dječacima. Međutim, vidljivo je kako očevi iskazuju nešto više restriktivne kontrole prema dječacima, u odnosu na djevojčice.

Levenovim testom provjerena je zadovoljenost pretpostavke o homogenosti varijanci. Na temelju dobivenih podataka ($F_{ep}(169,67) = 5,50$, $p_{ep} < ,001$; $F_{pup}(169,67) = 5,76$, $p_{pup} < ,001$; $F_{pros}(169,67) = 4,91$, $p_{pros} < ,001$) zaključuje se da postoji statistički značajna razlika u varijanci dobrobiti između dječaka i djevojčica te time je narušena pretpostavka o homogenosti varijance. U svrhu utvrđivanja značajnosti dobivenih razlika, proveden je t-test na nezavisnim uzorcima koji ima korekciju za slučaj narušenosti pretpostavke o homogenosti varijance. Dobiveni rezultati ukazuju na to kako se dječaci i djevojčice značajno ne razlikuju u izraženosti emocionalnih problema, čime je odbačena hipoteza $H_{1.1}$. Međutim, rezultati ukazuju na to kako se dječaci i djevojčice značajno razlikuju u izraženosti problema u ponašanju, pri čemu dječaci u prosjeku više imaju probleme u ponašanju. Time je potvrđena hipoteza $H_{1.2}$. Također, dobiveno je kako se dječaci i djevojčice značajno razlikuju u izraženosti prosocijanog ponašanja, pri čemu djevojčice se u prosjeku ponašaju prosocijalnije u odnosu na dječake te je time potvrđena hipoteza $H_{1.3}$. Nadalje, vidljivo je kako ne postoji značajna razlika između dječaka i djevojčica u pokazivanju topline od strane oca, čime je potvrđena hipoteza $H_{2.1}$. No, dobiveno je kako postoje značajne razlike u pokazivanju restriktivne kontrole od strane oca s obzirom na spol djeteta, na način da očevi više kontroliraju dječake, negoli djevojčice. Time je potvrđena hipoteza $H_{2.2}$.

Tablica 3. Prikaz korelacija između varijabli na ukupnom uzorku

	1.	2.	3.	4.	5.
1. Emocionalni problemi	.				
2. Problemi u ponašanju	,296**	.			
3. Prosocijalno ponašanje	-,153*	-,516*	.		
4. Roditeljska podrška	,132*	,034	-,025	.	
5. Restriktivna kontrola	,036	,075	-,096	-,075	.

Napomena: ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$

U Tablici 3. prikazani su koeficijenti korelacije između istraživanih varijabli. Dobiveni rezultati ukazuju na postojanje značajne pozitivne povezanosti između emocionalnih problema i problema u ponašanju što ukazuje na to kako djeca s emocionalnim problemima, imaju nešto više problema u ponašanju i obratno. Osim toga, prosocijalno ponašanje nisko je, ali značajno povezano s emocionalnim problemima te srednje povezano s problemima u ponašanju, na način da djeca koja se ponašaju prosocijalnije imaju nešto manje emocionalnih problema te manje problema u ponašanju i obratno, ta povezanost je znatno snažnija između prosocijalnog ponašanja i problema u ponašanju.

Vezano uz roditeljsko ponašanje očeva kao pretpostavljenih prediktora dobrobiti djeteta, roditeljska podrška očeva blago je, ali značajno povezana s emocionalnim problemima djece. Dakle, očevi koji iskazuju više roditeljske podrške imaju djecu koja imaju nešto više emocionalnih problema. Sukladno tome, odbačena je hipoteza H_{3.1.} te nisu potvrđene hipoteze H_{3.2.} i H_{3.3.}

Tablica 4. Prikaz rezultata multiple regresijske analize na ukupnom uzorku ($N = 259$)

		Roditeljska podrška	Restriktivna kontrola	R	R^2	R^2 <i>adj.</i>	F	df_1	df_2	p
Emocionalni problemi	b	,122*	,036	,148	,022	,013	2,607	2	234	,076
	β	,142*	,051							
Problemi u ponašanju	b	,028	,043	,092	,008	,000	,989	2	234	,374
	β	,045	,083							
Prosocijalno ponašanje	b	-,042	-,105*	,139	,019	,011	2,305	2	234	,102
	β	-,045	-,135*							

Napomena: * $p < 0,05$

S ciljem predviđanja procjene dobrobiti djeteta na temelju roditeljskih ponašanja očeva provedena je multipla regresijska analiza. S obzirom na to da nisu zadovoljeni preduvjeti normalnosti distribucije rezultata te homogenosti varijanci, dobivene rezultate multiple regresijske analize potrebno je tumačiti s oprezom. Naime, dobiveno je kako povezanost procjene dobrobiti djeteta s lineranom kombinacijom očeve roditeljske podrške i restriktivne kontrole nije značajna. Međutim, roditeljska podrška očeva pokazala se značajnim prediktorom te se njome može objasniti 2,2% varijance emocionalnih problema, pri čemu je prilagođeni koeficijent determinacije nešto niži te iznosi $R^2 = 0,013$. Stoga se na populacijskoj razini temeljem roditeljske podrške očeva može objasniti 1,3% varijance emocionalnih problema. Osim toga, značajnim prediktorom prosocijalnog ponašanja pokazala se restriktivna kontrola očeva, kojom se objašnjava 1,9% varijance prosocijalnog ponašanja. Prilagođeni koeficijent determinacije iznosi $R^2 = 0,011$ te se na populacijskoj razini na temelju spomenutog prediktora može objasniti 1,1% varijance prosocijalnog ponašanja. Na taj način djelomično je potvrđena hipoteza $H_{4.1}$.

Tablica 5. Prikaz korelacija između varijabli, ovisno o spolu djeteta

	1.	2.	3.	4.	5.
1. Emocionalni problemi	.	,290*	-,281*	,124	,122
2. Problemi u ponašanju	,298**	.	-,632**	,109	,022
3. Prosocijalno ponašanje	-,002	-,436*	.	-,069	-,084
4. Roditeljska podrška	,145	,002	-,006	.	-,159
5. Restriktivna kontrola	-,090	,062	-,003	,027	.

Napomena: ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$

Ispod dijagonale nalaze se koeficijenti korelacija između varijabli na uzorku dječaka, dok se iznad dijagonale nalaze koeficijenti korelacija između varijabli na uzorku djevojčica.

U Tablici 5. prikazani su koeficijenti korelacije između istraživanih varijabli, a ovisno o spolu djeteta. Vidljivo je kako su i kod dječaka i kod djevojčica emocionalni problemi umjereno povezani s problemima u ponašanju. Osim toga, dobiveno je kako je kod dječaka prosocijalno ponašanje umjereno povezano s problemima u ponašanju. Nasuprot tome, kod djevojčica prosocijalno ponašanje snažno je povezano s problemima u ponašanju. Također, utvrđena je umjerena povezanost između prosocijalnog ponašanja i emocionalnih problema kod djevojčica. Dakle, djevojčice koje se ponašaju prosocijalno imaju nešto manje emocionalnih problema i obratno. Dok kod dječaka povezanost između emocionalnih problema i prosocijalnog ponašanja nije značajna.

Vežano uz povezanost roditeljskih ponašanja očeva i dobrobiti djeteta dobivene su niske, ali neznačajne povezanosti zbog toga što se uzorak smanjio u odnosu na cijeli uzorak te se na temelju toga ne mogu proizvesti valjani zaključci.

Tablica 6. Prikaz rezultata multiple regresijske analize na uzorku dječaka ($N = 117$) i djevojčica ($N = 141$)

		Roditeljska podrška	Restriktivna kontrola	R	R^2	R^2 adj.	F	df_1	df_2	p
Dječaci										
Emocionalni problemi	b	,143	-,062	,166	,027	,009	1,484	2	107	,231
	β	,149	-,077							
Problemi u ponašanju	b	,002	,030	,043	,002	-,017	,096	2	105	,909
	β	,002	,043							
Prosocijalno ponašanje	b	,004	-,016	,019	,000	-,019	,019	2	105	,981
	β	,004	-,019							
Djevojčice										
Emocionalni problemi	b	,117	,087	,187	,035	,020	2,271	2	125	,107
	β	,154	,134							
Problemi u ponašanju	b	,046	,025	,145	,021	,005	1,348	2	125	,263
	β	,132	,085							
Prosocijalno ponašanje	b	-,078	-,094	,174	,030	,015	1,959	2	125	,145
	β	-,109	-,154							

Što se tiče moderatorskog efekta spola u predviđanju dobrobiti djeteta na temelju karakteristika i roditeljskih ponašanja oca, također je provedena multipla regresijska analiza. Dobiveno je kako mjere procjene dobrobiti djeteta nisu objašnjene s lineranom kombinacijom roditeljske podrške i restriktivne kontrole očeva niti kod dječaka niti kod djevojčica. Samim time, nijedan prediktor nije se pokazao značajnim u objašnjenju varijance dobrobiti. Dakle, odbačena je hipoteza $H_{5.1.}$.

Rasprava

Prije provedbe analize kojom se odgovorilo na postavljene istraživačke probleme, prikazani su deskriptivni podaci istraživanih varijabli na korištenom uzorku. Vezano uz dobrobit djeteta, dobiveni su rezultati koji ukazuju na to kako je na ukupnom uzorku te na uzorku dječaka i djevojčica, u prosjeku, najviše prisutno prosocijalno ponašanje. Zatim slijede emocionalni problemi te naposljetku problemi u ponašanju. Rezultati drugih istraživanja također ukazuju na to kako mlađi adolescenti iskazuju nešto više procjene zastupljenosti emocionalnih problema, u odnosu na probleme u ponašanju (Badurina, 2013; Macuka, 2016). Vezano uz spolne razlike između dječaka i djevojčica u subjektivnoj dobrobiti, Badurina (2013) navodi kako je veća učestalost emocionalnih problema i problema u ponašanju kod dječaka rane adolescentske dobi, u odnosu na istu skupinu djevojčica što je i potvrđeno ovim istraživanjem. Osim toga, emocionalni se problemi različito manifestiraju kod dječaka i djevojčica, na način da je kod dječaka prisutno agresivno i impulzivno raspoloženje, a djevojčice su sklonije depresivnom raspoloženju te anksioznosti (Klarin i Đerđa, 2014). Što se tiče roditeljskog ponašanja očeva, dobiveni su rezultati kako očevi češće iskazuju podršku, negoli restriktivnu kontrolu prema djeci. U prilog tome govori i istraživanje Zukovića i suradnika (2015), koji navode kako adolescenti percipiraju roditeljsku podršku kao najčešće prisutno roditeljsko ponašanje, a praćenje i kontrolu kao najmanje prisutno. Osim toga, odrastanjem djeteta dolazi do smanjivanja psihološkog kontroliranja djeteta te se istodobno povećava upotreba verbalnih metoda discipliniranja i naglašavanja djetetove autonomije (Vizler, 2004).

Prvi problem ovog istraživanja odnosi se na razlike u dobrobiti između dječaka i djevojčica. U suprotnosti s očekivanjem, spolne razlike u emocionalnim problemima nisu utvrđene. Naime, istraživanja emocionalnih problema pokazuju kako se kod djevojaka tijekom adolescencije povećava prisutnost simptoma anksioznosti i depresivnosti te da ženski spol postaje najsnažniji rizični faktor (Kessler i sur., 2001). Čak štoviše, adolescentice imaju dva puta veću vjerojatnost za razvijanje emocionalnih problema u odnosu na adolescente (Klarin i Đerđa, 2014) te se spolne razlike povećavaju s dobi (Oliva i sur., 2014). To je posljedica razvoja kognitivnih procesa tijekom adolescencije, koji postaju značajni moderatori negativnog utjecaja stresnih događaja (Jelić, 2019). Nadalje, dobiveni rezultati ukazuju na to kako se dječaci i djevojčice značajno razlikuju u prisutnosti problema u ponašanju, na način da dječaci u prosjeku imaju izraženije probleme u ponašanju u odnosu na djevojčice. O sličnim rezultatima, na uzorku adolescenata, izvješćuju i druga istraživanja (Roelofs i sur., 2006; Vulić-Prtorić i Cifrek-Kolarić,

2011; Holik i sur., 2021). Čak štoviše, Vulić-Prtorić i Cifrek-Kolarić (2011) navode kako su problemi u ponašanju četiri puta češći kod dječaka, negoli djevojčica. Muški spol je, općenito, prepoznat rizičnim faktorom razvoja problema u ponašanju (Nunes i sur., 2013). Međutim, rezultati istraživanja o spolnim razlikama u problemima u ponašanju nisu dosljedni. Pojedina istraživanja ukazuju na to kako zbog trenda rasta različitih oblika problema u ponašanju, poput agresivnosti, delikventnosti i slično, dolazi do povećane zastupljenosti problema u ponašanju i kod dječaka i kod djevojčica (Ljubotina i Galić, 2002; Klarin i Đerđa, 2014). Navedeni nalazi mogu se objasniti time da je danas takvo ponašanje više prihvaćeno te su djevojčice spremnije priznati i govoriti o tome (Klarin i Đerđa, 2014). Osim toga, utvrđene su spolne razlike u prosocijalnom ponašanju, na način da se djevojčice u prosjeku ponašaju prosocijalnije u odnosu na dječake. U različitim istraživanjima dobiveni su rezultati koji idu u prilog ovim nalazima (Brebrić, 2008; Van der Graaff i sur., 2018). Dobivene spolne razlike u prosocijalnom ponašanju mogu biti posljedica snažnih rodnih društvenih uloga uspostavljenih za muškarce i žene u različitim kulturama. Naime, ovi stereotipi mogu dovesti do poticanja prosocijalnog ponašanja kod žena te potiskivanja tog ponašanja kod muškaraca (Malonda i sur., 2019). Dobiveni rezultati ne moraju nužno biti u skladu s populacijskim parametrima s obzirom na to da su se u ovome istraživanju koristile procjene učitelja, koji opažaju djecu isključivo u školskom kontekstu.

Drugi problem ovog istraživanja tiče se razlika u roditeljskom ponašanju očeva između dječaka i djevojčica. Spol djeteta jedna je od temeljnih odrednica roditeljskog ponašanja s obzirom na to da se roditelji različito ponašaju prema djeci različitog spola. Naime, roditelji su više prihvaćajući prema djevojčicama, dok u većoj mjeri iskazuju restriktivnu kontrolu prema dječacima (Sabljak, 2005; Macuka, 2010). U ovome istraživanju djelomično su potvrđene navedene pretpostavke. Odnosno, utvrđene su spolne razlike u iskazivanju restriktivne kontrole od strane očeva. Dobiveni rezultati ukazuju na to kako su očevi skloniji više iskazivati restriktivnu kontrolu prema dječacima, negoli prema djevojčicama. Vučenović i suradnici (2015) navode kako je razlog tome najvjerojatnije to što se kontrola od strane očeva više odražava na odgojne postupke prema dječacima u toj dobi. Čak štoviše, postoje spolne razlike u dječjim percepcijama roditeljskog ponašanja, posebno vezano uz dimenziju kontrole (Macuka, 2010). Odnosno, dječaci u ranoj adolescenciji procjenjuju da ih očevi više kontroliraju od majki, a djevojke da njihovo ponašanje češće kontroliraju majke (Litovsky i Dusek, 1985; Macuka i sur., 2012). Osim toga, u razdoblju adolescencije dolazi do više konflikata u istospolnim interakcijama između roditelja i djeteta, odnosno između očeva i

dječaka te majki i djevojčica (Zbodulja, 2014). Nasuprot tome, u ovome je istraživanju utvrđeno kako očevi iskazuju jednako toplinu prema djeci, bez obzira na njihov spol što potvrđuje i istraživanje Keresteša (1999; prema Macuka, 2010). Kada je riječ o dječjoj percepciji roditeljske topline, istraživanja također ukazuju na to kako se dječaci i djevojčice ne razlikuju u procjenama emocionalnosti roditelja (Macuka, 2007b). Naime, kroz pružanje podrške djetetu, roditelj nastoji shvatiti i priznati djetetovu perspektivu, koristiti minimalno kontrole za poticanje autonomije te pružati mogućnost izbora kad god je to moguće (Ryan i sur., 2015). U skladu s time, može se zaključiti kako se u ovom kontekstu radi o kolektivističkoj, odnosno tradicionalnoj kulturi. Prema Klarin i Šimić Šašić (2009), u kolektivističkim kulturama, roditelji pokazuju više topline, emocija, podrške i brige prema adolescentima u odnosu na individualističku kulturu. Takvo roditeljsko ponašanje dovodi do razvoja brojnih pozitivnih karakteristika kod djeteta koje promiču njegovu dobrobit. Istraživanja pokazuju kako je dobrobit djece, koja imaju visoku podršku roditelja, veća u odnosu na dobrobit djece koja nemaju podršku roditelja (Wang i sur., 2007; Klarin i Đerđa, 2014).

Treći problem odnosi se na povezanost roditeljskih karakteristika i ponašanja očeva te dobrobiti djeteta. Emocionalni problemi i problemi u ponašanju nisu međusobno isključivi te je i u mnogim drugim istraživanjima, kao i u ovome, dobivena njihova značajna povezanost što ukazuje na to da dijete istodobno može imati ili pokazivati veći broj smetnji ili teškoća (Novak i Bašić, 2008; Škorokov, 2014; Macuka i Smojver-Ažić, 2012; Macuka 2016). Samim time, pojedini se autori ne slažu s podjelom teškoća u dvije široke skupine, emocionalnih problema i problema u ponašanju, jer smatraju da se u podlozi tih skupina nalazi upravo negativna emocionalnost (Oland i Shaw, 2005) ili sklonost neugodnim emocijama, poput tuge, straha ili ljutnje (Macuka, 2016). Razdoblje adolescencije smatra se razdobljem povećanog rizika razvoja emocionalnih problema i problema u ponašanju upravo zbog toga što dolazi do povećane učestalosti i intenziteta negativnih emocija (Flannery i sur., 1993). Nadalje, na ukupnom uzorku te na uzorku djevojčica utvrđeno je kako je prosocijalno ponašanje negativno povezano s emocionalnim problemima te s problemima u ponašanju, dok je kod dječaka prosocijalno ponašanje negativno povezano s problemima u ponašanju. S obzirom na to da se ovdje radi isključivo o povezanosti između istraživanih varijabli, ne možemo zaključivati o uzročno-posljedičnim odnosima. Međutim, u literaturi se navodi kako prosocijalno ponašanje predstavlja zaštitni čimbenik razvoja emocionalnih problema (Bašić, 2009) te problema u ponašanju. Čak štoviše, Burke i suradnici (2002) navode kako je nizak stupanj prosocijalnih vještina indikator problema u ponašanju te dječaci i djevojčice s problemima u ponašanju imaju

smanjenu mogućnost prepoznavanja interpersonalnih znakova, u odnosu na dječake i djevojčice bez problema u ponašanju. Nadalje, roditeljsko ponašanje predstavlja zaštitni, odnosno rizični čimbenik razvoja teškoća u psihosocijalnom funkcioniranju djeteta. Naime, roditeljska podrška, koja uključuje prihvaćanje, pružanje podrške, pokazivanje topline i pozitivnih emocija u odnosu s djetetom, povezana je s pozitivnim razvojnim ishodima djeteta, odnosno nižom razinom emocionalnih problemima i problema u ponašanju (Macuka i sur., 2012). Osim toga, ukoliko adolescent svoj odnos s roditeljima percipira podržavajućim, razvit će pozitivnu sliku o sebi te samopouzdanje u vlastitu sposobnost suočavanja s razvojnim izazovima adolescencije, a ukoliko adolescent percipira taj odnos kao negativan, svoje nezadovoljstvo iskazat će češće kroz agresivno i delikventno ponašanje (Buist i sur., 2004). U skladu s time, rezultati istraživanja Faubera i suradnika (1990) ukazuju na to kako je roditeljska podrška negativno povezana s emocionalnim problemima kod djeteta, dok Velki (2012) navodi kako je stroga kontrola, posebno od strane oca, povezana s češćim problemima u ponašanju kod djeteta. Međutim u suprotnosti s očekivanjima, u ovome istraživanju utvrđeno je kako je roditeljska podrška očeva značajno i nisko, ali pozitivno povezana s emocionalnim problemima. Dakle, očevo iskazivanje topline, podrške, prihvaćanje, podršku i osjetljivost dovodi do nešto više zastupljenosti emocionalnih problema kod djeteta i obrnuto. Navedeni odnos utvrđen je na ukupnom uzorkom, no nije značajan kada se uzmu u obzir spolni subuzorci dječaka i djevojčica prvenstveno zbog smanjenog broja ispitanika u subuzorcima. Iako blaga, ovakva povezanost je zanimljiva te je potrebno provjeriti stabilnost ovih nalaza na većem broju ispitanika te po mogućnosti, longitudinalnim nacrtom, provjeriti smjer utjecaja roditeljske podrške očeva i dječjih emocionalnih problema. Dodatno, dobiveni odnos može se objasniti i time što su u istraživanju korištene različite procjene, odnosno očeve procjene roditeljskog ponašanja, koje mogu biti vrlo subjektivne, te učiteljeve procjene dobrobiti djeteta, koje ne moraju nužno biti u skladu sa stvarnom izraženošću teškoća kod djeteta. S druge strane, dobiveno je kako roditeljska ponašanja očeva, ni podrška ni restriktivna kontrola nisu značajno povezani s problemima u ponašanju i prosocijalnim ponašanjem kod djeteta. No pregledom različitih istraživanja utvrđeno kako je roditeljska restriktivna kontrola snažno te longitudinalno povezana s višim razinama problema u ponašanju kod djeteta (Rinaldi i Howe, 2012; Pinquart, 2017). Isto tako, istraživanja ukazuju na to kako je očevo roditeljsko ponašanje povezano s prosocijalnim ponašanjem djeteta, na način da je podrška pozitivno povezana s prosocijalnim ponašanjem (Malonda i sur., 2019) dok je restriktivna kontrola negativno povezana s prosocijalnim ponašanjem (Carlo i sur., 2011). Međutim, rezultati istraživanja nisu jednoznačni oko toga koji je prediktor, roditeljska podrška ili restriktivna kontrola, prosocijalnog ponašanja

djeteta dosljedniji. Tako Padilla-Walker i suradnici (2016) navode kako je roditeljska kontrola dosljedniji prediktor prosocijalnog ponašanja djeteta u odnosu na podršku, dok Malonda i suradnici (2019) navode kako roditeljska podrška i toplina predstavljaju dosljedniji prediktor prosocijalnog ponašanja djeteta. Naposljetku, nisu utvrđene značajne povezanosti očevog roditeljskog ponašanja te dobrobiti djeteta, odnosno emocionalnih problema i problema u ponašanju kada se u obzir uzmu subuzorci dječaka i djevojčica.

Četvrti problem usmjeren je na predviđanje dobrobiti djeteta na temelju očevih roditeljskih ponašanja. Dosadašnja istraživanja pokazuju kako roditeljska toplina, podrška i briga imaju pozitivan utjecaj na emocionalno i socijalno funkcioniranje djeteta, dok kontrola i hladnoća doprinose razvoju različitih teškoća kod djeteta te predstavljaju rizični faktor razvoja psihopatologije kod djece i adolescenata (Vulić-Prtorić, 2002b). Vezano uz roditeljsko ponašanje očeva, istraživanja ukazuju na to kako očeva podrška predstavlja značajniji prediktor psihosocijalnog funkcioniranja adolescenata, u odnosu na majčinu podršku (Chen i sur., 2000; Veneziano, 2003). U ovome istraživanju utvrđeno je kako upravo dvije dimenzije roditeljskog ponašanja očeva, podrška i restriktivna kontrola, značajno predviđaju dobrobit djeteta, odnosno emocionalne probleme te prosocijalno ponašanje. Yoon i suradnici (2022) navode kako je važan čimbenik razvoja emocionalnih problema kod adolescenata zapravo kvaliteta odnosa s ocem. Čak štoviše, adolescenti teže prihvaćaju i nose se s negativnim porukama upućenima od oca, negoli od strane majke (Krstanović, 2016). U ovome istraživanju utvrđeno je kako je upravo roditeljska podrška oca značajan prediktor emocionalnih problema, kojim se objašnjava 2,2% varijance emocionalnih problema, odnosno 1,3% varijance emocionalnih problema na populacijskoj razini. Osim na razvoj emocionalnih problema, očevo roditeljsko ponašanje ima utjecaj i na prosocijalno ponašanje kod adolescenata. Naime, visoka razina podrške te zahtjevnosti, odnosno kontrole mogu modelirati brižno i osjetljivo ponašanje te poticati prosocijalno ponašanje (Carlo i sur., 2018). Dok je pretjerana i stroga roditeljska kontrola negativno povezana s prosocijalnim ponašanjem kod djece (Carlo i sur., 2011). U ovome istraživanju je utvrđeno kako upravo restriktivna kontrola predstavlja značajan negativan prediktor prosocijalnog ponašanja, kojim se može objasniti 1,9% varijance prosocijalnog ponašanja, odnosno 1,1% varijance na populacijskoj razini. Potrebno je napomenuti kako su opisani odnosi relativno slabi te da navedena roditeljska ponašanja očeva mogu objasniti tek mali dio varijabiliteta subjektivne dobrobiti djeteta.

Peti problem odnosio se na moderatorski efekt spola u predviđanju dobrobiti djeteta na temelju karakteristika i roditeljskih ponašanja očeva. Važno je uočiti kako pretpostavljeni

prediktori nisu značajno povezani s dobrobiti djeteta, kada se uzme u obzir spol djeteta zbog toga što su korištene različite procjene, odnosno samoprocjene očeva te procjene dobrobiti djeteta od strane učitelja. Međutim, u vidu postavljenog problema rezultati istraživanja su nedosljedni. Naime, rezultati istraživanja ukazuju na to kako prisutnost negativnih roditeljskih ponašanja očeva, poput odbacivanja i kontrole, ima veći utjecaj na simptome emocionalnih problema te problema u ponašanju kod dječaka, u odnosu na djevojčice (Conger i sur., 1997; Roelofs i sur., 2006; Marchand-Reilly i Yaure, 2019). Nasuprot tome, druga istraživanja govore u prilog tome kako je značajan rizičan faktor razvoja emocionalnih problema očeva kontrola te je taj utjecaj snažniji kod djevojčica, negoli dječaka (Pettit i sur., 2001; Macuka i Smojver-Ažić, 2012; Mališa, 2018). Nadalje, Williams i Kelly (2005) navode kako je uloga očevog roditeljskog ponašanja u predviđanju problema u ponašanju značajnija za djevojke, negoli za dječake. Čak štoviše, istraživanje Kemppainena i suradnika (2002) ukazuje na to kako odsustvo očevog utjecaja posebno je važan čimbenik rizika razvoja pojedinih oblika problema u ponašanju, poput kriminaliteta, kod djevojčica. Nasuprot tome, u ovome istraživanju moderatorski efekt spola u predviđanju dobrobiti djeteta na temelju karakteristika i roditeljskih ponašanja očeva pokazao se neznačajnim te se nijedan prediktor nije značajan u objašnjenju varijance dobrobiti djeteta. Razlog tome može biti u korištenju relativno malih uzoraka dječaka i djevojčica u ovom istraživanju. Na temelju toga, zaključeno je kako uloga roditeljskih ponašanja očeva u predviđanju dobrobiti djeteta jednaka za oba spola.

Metodološki nedostaci i smjernice za buduća istraživanja

Provedeno istraživanje ima nekoliko metodoloških nedostataka koje je važno uzeti u obzir prilikom interpretacije rezultata. Kao prvo, istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku te se rezultati mogu generalizirati isključivo na učenike šestih razreda osnovnih škola na području Varaždinske i Osječko-baranjske županije i njihove očeve koji su bili voljni sudjelovati u istraživanju. Također je korišten relativno mali uzorak, stoga je potrebno replicirati istraživanje na većem uzorku.

Nadalje, važno je uzeti u obzir način procjenjivanja snaga i teškoća kod djeteta te roditeljskih ponašanja očeva. Naime, za procjenjivanje snaga i teškoća djeteta korištene su procjene učitelja, kao nezavisne mjere varijabli, kako bi se dobili valjaniji podaci. Međutim, Macuka i suradnici (2012) navode kako se za adolescente smatra da su najbolji izvor podataka o vlastitom ponašanju i doživljavanju, što potvrđuju i niske povezanosti između samoprocjena

adolescenata i procjena drugih. Također, korištene su samoprocjene očeva za roditeljsko ponašanje. Očevi koji su sudjelovali u istraživanju su dobrovoljci, koji su u prosjeku sposobniji prepoznati hipoteze u istraživanju, zbog čega je moguće da su davali socijalno poželjne odgovore (Milas, 2005). Osim toga, prilikom statističke obrade podataka, utvrđeno je kako su narušene neke temeljne pretpostavke, poput normalnosti distribucije i homogenosti varijanci, za korištenje parametrijskih postupaka obrade podataka. Dakle, dobiveni rezultati ne moraju nužno oslikavati populacijske parametre.

U ovome istraživanju, teškoće djeteta odnosile su se na prisutnost, odnosno odsutnost emocionalnih problema te problema u ponašanju. U budućim istraživanjima bilo bi dobro uključiti samoprocjene adolescenata te različite tehnike opažanja, poput dnevnika. Osim toga, u analizu bi se mogli uključiti i odnosi s vršnjacima s obzirom na to da djeca, kojima je vršnjačka grupa izuzetno važna, zapravo na taj način kompenziraju nedostatak ili percipirani nedostatak roditeljske topline (Ryan i Lynch, 1989). Čak štoviše, negativno roditeljstvo oca, odnosno roditeljstvo s izraženom kontrolom, bez ili malo podrške dobro predviđa podložnost vršnjačkom utjecaju (Salamon, 2007). S druge strane, snage djeteta odnosile su se na prosocijalno ponašanje. Odnosi s vršnjacima mogu podupirati i prosocijalni razvoj djeteta (van Hoorn i sur., 2016). Odnosno, prosocijalno ponašanje djeteta može se prognozirati na temelju odnosa s vršnjacima (Klarin, 2002). Djeca koja imaju kvalitetne odnose s vršnjacima osjećaju se manje usamljeno te se ponašaju više prosocijalno.

Vezano uz očeve karakteristike i roditeljsko ponašanje, uključene su samo subskale roditeljske podrške i restriktivne kontrole za očeve. Keresteš i suradnici (2012) zaključuju kako je restriktivna kontrola dio psihološke kontrole te se, na taj način, u ovome istraživanju zanemario aspekt bihevioralne kontrole. Naime, utvrđeno je kako je niska razina bihevioralne kontrole povezana s problemima u ponašanju (Pettit i sur., 2001; Oliva i sur., 2014) te istraživanja pokazuju kako majke u većoj mjeri koriste postupke psihološke kontrole, dok očevi više koriste upravo postupke bihevioralne kontrole (Collins i Russel, 1991; Lansford i sur., 2014). Nadalje, dodatno se može uključiti i subskala popustljivosti. Popustljivost se odnosi na permissivni stil odgoja u kojem roditelji iskazuju više razine topline i podrške, a niske razine kontrole (Rankin Williams i sur., 2009). Čak štoviše, takvo roditeljsko ponašanje okarakterizirano je nedosljednom disciplinom, ignoriranjem lošeg ponašanja djeteta te nedostatkom samopouzdanja u roditeljstvu (Rankin Williams i sur., 2009). Rezultati istraživanja ukazuju na to kako popustljivost roditelja pozitivno korelira s emocionalnim

problemima te problemima u ponašanju (Akhter i sur., 2011). Nasuprot tome, popustljivost, kao takva, može poticati prosocijalno ponašanje (Wong i sur., 2021).

Neovisno o nedostacima, važno je istaknuti i važne implikacije ovog istraživanja. Implikacije ovog istraživanja su teorijske, ali i praktične prirode. Prikazana je važnost uloge očeve podrške kao prediktora emocionalnih problema te uloge restriktivne kontrole kao prediktora prosocijalnog ponašanja. Naime, obitelj je osnovna zajednica kojoj pojedinac pripada te kao takva ima snažan utjecaj na razvoj pojedinca tijekom njegovog života. Adolescencija predstavlja kritično razdoblje razvoja teškoća u psihosocijalnom funkcioniranju zbog različitih promjena, u fizičkom i psihičkom smislu, što je i potvrđeno ovim istraživanjem. Stoga je potrebno osigurati stručnu i pravovremenu pomoć adolescentima te osvijestiti važnost brige o vlastitoj dobrobiti. Osim toga, kako se kroz povijest mijenjalo društvo, tako su se mijenjale i uloge roditelja. Zbog različitih zahtjeva koje se stavlja ispred roditelja, važno je i unaprijediti njihove pedagoške kompetencije kroz različite radionice i suradnju sa stručnim timovima.

Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi uspješnost predviđanja dobrobiti djeteta, u vidu emocionalnih problema, problema u ponašanju te prosocijalnog ponašanja temeljem očevih karakteristika i roditeljskih ponašanja, odnosno očeve podrške i restriktivne kontrole. Kao prvo, utvrđeno je kako se dječaci i djevojčice razlikuju u dobrobiti. Odnosno, dječaci imaju izraženije probleme u ponašanju od djevojčica, dok se djevojčice ponašaju prosocijalnije u odnosu na dječake. Vezano uz roditeljsko ponašanje očeva, pokazalo se kako očevi više iskazuju restriktivnu kontrolu prema dječacima, no jednako podrške prema dječacima i djevojčicama.

Nadalje, roditeljska podrška te restriktivna kontrole, kao aspekti roditeljskog ponašanja očeva, značajni su prediktori dobrobiti djeteta, u vidu emocionalnih problema te problema u ponašanju. Naime, roditeljska podrška oca pokazala se značajnim prediktorom emocionalnih problema, kojim se objašnjava 2,2% varijance emocionalnih problema, odnosno 1,3% varijance na populacijskoj razini. Restriktivna kontrola pokazala se značajnim negativnim prediktorom prosocijalnog ponašanja, kojim se može objasniti 1,9% varijance prosocijalnog ponašanja, odnosno 1,1% varijance na populacijskoj razini.

Naposlijetku, dobiveni rezultati ukazuju na neznačajni moderatorski efekt spola djeteta u predviđanju dobrobiti djeteta temeljem očevih karakteristika i roditeljskih ponašanja. U skladu s time, zaključeno je kako je uloga oca u predviđanju emocionalnih problema, problema u ponašanju te prosocijalnog ponašanja djeteta jednaka za dječake i djevojčice. Dobiveni rezultati većinom su u skladu s početnim očekivanjima te mogu poslužiti u osmišljavanju i implementaciji programa unapređivanja dobrobiti adolescenata te očevih roditeljskih ponašanja.

Literatura

- Akhter, N., Hanif, R., Tariq, N. i Atta, M. (2011). Parenting styles as predictors of externalizing and internalizing behavior problems among children. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 26(1), 23.
- Aronson, E., Wilson, T.D. i Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.
- Badurina, M. (2013). Mentalno zdravlje djece rane adolescentne dobi. *PREGLED-časopis za društvena pitanja*, 54(2), 67-92.
- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action. *Englewood Cliffs, NJ*, 1986(23-28).
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child development*, 67(6), 3296-3319. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01915.x>
- Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child development*, 55(1), 83-96. <https://doi.org/10.2307/1129836>
- Ben-Arieh, A., Casas, F., Frones, I. i Korbin, J. E. (2014). „Multifaceted concept of child well-being.“ U A. Ben-Arieh, F. Casas, I. Frønes, i J. E. Korbin (ur.), *Handbook of child well-being* (str. 1–27). Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_134
- Brebrić, Z. (2008). Neke komponente emocionalne inteligencije, školski uspjeh, prosocijalno i agresivno ponašanje učenika u primarnom obrazovanju. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 149(3), 296-311. <https://hrcak.srce.hr/82742>
- Brody, L. (1999). *Gender, emotion, and the family*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674028821>
- Buist, K. L., Deković, M., Meeus, W. i van Aken, M. A. (2004). The reciprocal relationship between early adolescent attachment and internalizing and externalizing problem behaviour. *Journal of adolescence*, 27(3), 251-266. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2003.11.012>
- Burke, J. D., Loeber, R. i Birmaher, B. (2002). Oppositional defiant disorder and conduct disorder: A review of the past 10 years, part II. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(11), 1275-1293. <https://doi.org/10.1097/00004583-200211000-00009>
- Carlo, G., Mestre, M. V., Samper, P., Tur, A. i Armenta, B. E. (2011). The longitudinal relations among dimensions of parenting styles, sympathy, prosocial moral reasoning, and prosocial behaviors. *International Journal of Behavioral Development*, 35(2), 116-124.
- Carlo, G., White, R. M., Streit, C., Knight, G. P. i Zeiders, K. H. (2018). Longitudinal relations among parenting styles, prosocial behaviors, and academic outcomes in US Mexican adolescents. *Child development*, 89(2), 577-592. <https://doi.org/10.1111/cdev.12761>

- Chen, X., Liu, M., i Li, D. (2000). Parental warmth, control, and indulgence and their relations to adjustment in Chinese children: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, *14*(3), 401–419. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.14.3.401>
- Collins, W. A. i Russell, G. (1991). Mother-child and father-child relationships in middle childhood and adolescence: A developmental analysis. *Developmental review*, *11*(2), 99-136. [https://doi.org/10.1016/0273-2297\(91\)90004-8](https://doi.org/10.1016/0273-2297(91)90004-8)
- Conger, K. J., Conger, R. D. i Scaramella, L. V. (1997). Parents, siblings, psychological control, and adolescent adjustment. *Journal of adolescent research*, *12*(1), 113-138. <https://doi.org/10.1177/0743554897121007>
- Cvrtnjak, I. i Miljević Riđički, R. (2015). Očevi nekad i danas. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, *61*(1), 113-119. <https://hrcak.srce.hr/152314>
- Dubravec, J. (2017). *Emocionalna inteligencija i prosocijalno ponašanje u dječjoj i adolescentskoj dobi*. Neobjavljeni završni rad. Osijek: Filozofski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:696124>
- Duranović, M. (2013). Obitelj i vršnjaci u životu adolescenata. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, *154*(1-2), 31-46. <https://hrcak.srce.hr/138555>
- Eisenberg, N. i Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological bulletin*, *101*(1), 91. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.101.1.91>
- Fauber, R., Forehand, R., Thomas, A. M. i Wierson, M. (1990). A mediational model of the impact of marital conflict on adolescent adjustment in intact and divorced families: The role of disrupted parenting. *Child development*, *61*(4), 1112-1123. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1990.tb02845.x>
- Flannery, D. J., Montemayor, R., Eberly, M. i Torquati, J. (1993). Unraveling the ties that bind: Affective expression and perceived conflict in parent adolescent interactions. *Journal of social and Personal Relationships*, *10*(4), 495-509. <https://doi.org/10.1177/0265407593104002>
- Flouri, E. i Buchanan, A. (2003). The role of father involvement in children's later mental health. *Journal of adolescence*, *26*(1), 63-78. [https://doi.org/10.1016/S0140-1971\(02\)00116-1](https://doi.org/10.1016/S0140-1971(02)00116-1)
- Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the strengths and difficulties questionnaire. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *40*(11), 1337-1345. <https://doi.org/10.1097/00004583-200111000-00015>
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: a research note. *Journal of child psychology and psychiatry*, *38*(5), 581-586. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1997.tb01545.x>
- Grgić, N., Babić Čikeš, A. i Ručević, S. (2014). Emocionalna inteligencija, agresivno i prosocijalno ponašanje učenika rane adolescentske dobi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, *60*(32), 43-58. <https://hrcak.srce.hr/131206>

- Grusec, J. E. (2002). Parental socialization and children's acquisition of values. *Handbook of parenting*, 5, 143-167. <https://awspntest.apa.org/record/2002-02524-005>
- Hoffman, M. L. (2001). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge University Press.
- Holik, D., Kribl, M., Milostić-Srb, A. i Nujić, D. (2021). Epidemiologija problema mentalnog zdravlja u mladih s područja Osijeka, korištenjem upitnika snaga i teškoća (SDQ). *Archives of Psychiatry Research: An International Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 57(1), 61-68. <https://hrcak.srce.hr/245982>
- Jelić, K. (2019). Neki prediktori depresivnosti u adolescenciji. *Klinička psihologija*, 12(1-2), 21-38. [10.21465/2019-KP-1-2-0002](https://doi.org/10.21465/2019-KP-1-2-0002)
- Kemppainen, L., Jokelainen, J., Isohanni, M., Järvelin, M. R. i Räsänen, P. (2002). Predictors of female criminality: findings from the Northern Finland 1966 birth cohort. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(7), 854-859. <https://doi.org/10.1097/00004583-200207000-00019>
- Kendler, K. S., Sham, P. C. i MacLean, C. J. (1997). The determinants of parenting: an epidemiological, multi-informant, retrospective study. *Psychological medicine*, 27(3), 549-563. <https://doi.org/10.1017/S0033291797004704>
- Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G. i Greblo, Z. (2012). Razvoj i validacija upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 15(1), 23-41. <https://hrcak.srce.hr/84655>
- Kessler, R. C., Avenevoli, S. i Merikangas, K. R. (2001). Mood disorders in children and adolescents: an epidemiologic perspective. *Biological psychiatry*, 49(12), 1002-1014. [https://doi.org/10.1016/S0006-3223\(01\)01129-5](https://doi.org/10.1016/S0006-3223(01)01129-5)
- Klarin, M. (2002). Osjećaj usamljenosti i socijalno ponašanje djece školske dobi u kontekstu socijalne interakcije. *Ljetopis socijalnog rada*, 9(2), 249-258. <https://hrcak.srce.hr/3523>
- Klarin, M. i Đerđa, V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(2), 243-262. <https://hrcak.srce.hr/130736>
- Klarin, M. i Šimić Šašić, S. (2009). Neke razlike u obiteljskim interakcijama između adolescenata Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine – kroskulturalna perspektiva. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 18(1-2 (99-100)), 243-261. <https://hrcak.srce.hr/37188>
- Kline, R. B. (2023). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford publications.
- Kovačević, G. (2018). *Povezanost roditeljskog ponašanja i prosocijalnog ponašanja djece*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Učiteljski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:294479>
- Kovačić, S. i Penić Jurković, A. (2022). Odnos dobrobiti djece predškolske dobi i nekih aspekata roditeljskog ponašanja. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 163(1-2), 133-159. <https://hrcak.srce.hr/279089>
- Krstanović, N. (2016). *Internalizirani poremećaji kod djece i adolescenata*. Neobjavljeni završni rad. Osijek: Filozoski akultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:391195>

- Kuppens, S., Laurent, L., Heyvaert, M. i Onghena, P. (2013). Associations between parental psychological control and relational aggression in children and adolescents: a multilevel and sequential meta-analysis. *Developmental psychology*, 49(9), 1697. <https://doi.org/10.1037/a0030740>
- Lamb, M. E. i Tamis-Lemonda, C. S. (2004). The role of the father. *The role of the father in child development*, 4, 100-105.
- Lansford, J. E., Laird, R. D., Pettit, G. S., Bates, J. E. i Dodge, K. A. (2014). Mothers' and fathers' autonomy-relevant parenting: Longitudinal links with adolescents' externalizing and internalizing behavior. *Journal of youth and adolescence*, 43, 1877-1889. <https://doi.org/10.1007/s10964-013-0079-2>
- Leon, S. C., Bai, G. J. i Fuller, A. K. (2016). Father involvement in child welfare: Associations with changes in externalizing behavior. *Child abuse & neglect*, 55, 73-80. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.04.003>
- Litovsky, V. G. i Dusek, J. B. (1985). Perceptions of child rearing and self-concept development during the early adolescent years. *Journal of youth and adolescence*, 14(5), 373-387. <https://doi.org/10.1007/BF02138833>
- Ljubotina, D. i Galić, J. (2002). Obiteljski odnosi i konzumacija droga na populaciji adolescenata grada Zagreba. *Ljetopis socijalnog rada*, 9(2), 207-232. <https://hrcak.srce.hr/3521>
- Macuka, I. (2016). Emocionalni i ponašajni problemi mlađih adolescenata–zastupljenost i rodne razlike. *Ljetopis socijalnog rada*, 23(1), 65-86. <https://hrcak.srce.hr/164946>
- Macuka, I. (2010). Osobne i kontekstualne odrednice roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 13(1), 63-81. <https://hrcak.srce.hr/83007>
- Macuka, I. (2007a). Skala percepcije roditeljskog ponašanja–procjena valjanosti. *Suvremena psihologija*, 10(2), 179-199. <https://hrcak.srce.hr/81387>
- Macuka, I. (2007b). Uloga determinanti roditeljskog ponašanja u objašnjenju internaliziranih i eksternaliziranih problema u djece. *Magistarski rad, Zagreb, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu*, 401, 383-403.
- Macuka, I. i Smojver-Ažić, S. (2012). Osobni i obiteljski čimbenici prilagodbe mlađih adolescenata. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48(1), 27-43.
- Macuka, I., Smojver-Ažić, S. i Burić, I. (2012). Posredujuća uloga emocionalne regulacije u odnosu roditeljskoga ponašanja i prilagodbe mlađih adolescenata. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 21(2 (116)), 383-403. <https://hrcak.srce.hr/84535>
- Maglica, T. i Jerković, D. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika za internalizirane probleme u školskom okruženju. *Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 63(3), 413-431. <https://hrcak.srce.hr/136090>
- Mališa, P. (2018). *Uloga temperamenta i percepcije roditeljskog ponašanja u objašnjenju psihosomatskih simptoma kod učenika 7. i 8. razreda*. Naobjavljen diplomski rad. Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište. <urn:nbn:hr:224:511410>

- Malonda, E., Llorca, A., Mesurado, B., Samper, P. i Mestre, M. V. (2019). Parents or peers? Predictors of prosocial behavior and aggression: A longitudinal study. *Frontiers in psychology*, 10, 2379. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02379>
- Marchand-Reilly, J. F. i Yaure, R. G. (2019). The role of parents' relationship quality in children's behavior problems. *Journal of Child and Family Studies*, 28, 2199-2208. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01436-2>
- Mihić, J. i Bašić, J. (2008). Preventivne strategije-eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 15(3), 445-471. <https://hrcak.srce.hr/31381>
- Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada slap.
- Milković, M. (2019). *Adolescencija, ekološki aktivizam i mentalno zdravlje*. Pribavljeno 06.06.2023. s adrese <http://zgpd.hr/2019/10/16/adolescencija-ekoloski-aktivizam-i-mentalno-zdravlje/>.
- Mitsopoulou, E. i Giovazolias, T. (2015). Personality traits, empathy and bullying behavior: A meta-analytic approach. *Aggression and violent behavior*, 21, 61-72. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.01.007>
- Newland, L. A. i Coyl, D. D. (2010). Fathers' role as attachment figures: An interview with Sir Richard Bowlby. *Early Child Development and Care*, 180(1-2), 25-32. <https://doi.org/10.1080/03004430903414679>
- Novak, M. i Bašić, J. (2008). Internalizirani problemi kod djece i adolescenata: obilježja i mogućnosti prevencije. *Ljetopis socijalnog rada*, 15(3), 473-498. <https://hrcak.srce.hr/31382>
- Nunes, S. A. N., Faraco, A. M. X., Vieira, M. L. i Rubin, K. H. (2013). Externalizing and internalizing problems: Contributions of attachment and parental practices. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 26, 617-625. <https://doi.org/10.1590/S0102-79722013000300022>
- Obradović, J., Burt, K. B. i Masten, A. S. (2009). Testing a dual cascade model linking competence and symptoms over 20 years from childhood to adulthood. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 39(1), 90-102. <https://doi.org/10.1080/15374410903401120>
- Oland, A. A. i Shaw, D. S. (2005). Pure versus co-occurring externalizing and internalizing symptoms in children: The potential role of socio-developmental milestones. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 8, 247-270. <https://doi.org/10.1007/s10567-005-8808-z>
- Oliva, A., Parra, A. i Reina, M. C. (2014). Personal and Contextual Factors Related to Internalizing problems during Adolescence. *Child & Youth Care Forum*, 43, 505-520. <https://doi.org/10.1007/s10566-014-9250-5>
- Pahić, T. i Miljević-Ridički, R. (2014). The portrait of mothers and fathers in Croatian daily newspapers and in a magazine for parents: Today and twenty years ago. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 16(Sp. Ed. 2), 93-107. <https://hrcak.srce.hr/123627>

- Padilla-Walker, L. M., Nielson, M. G. i Day, R. D. (2016). The role of parental warmth and hostility on adolescents' prosocial behavior toward multiple targets. *Journal of Family Psychology, 30*(3), 331. <https://doi.org/10.1037/fam0000157>
- Pavlović, Z. (2012). *Prosocialno ponašanje i altruizam*. Neobjavljeni završni rad. Osijek: Filozofski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:167001>
- Palkovitz, R. (2007). Challenges to modeling dynamics in developing a developmental understanding of father-child relationships. *Applied Development Science, 11*(4), 190-195. <https://doi.org/10.1080/10888690701762050>
- Pernar, M. (2010). Parenthood. *Medicina Fluminensis: Medicina Fluminensis, 46*(3), 255-260. <https://hrcak.srce.hr/59248>
- Petani, R. i Babačić, A. (2010). Motivacija za roditeljstvom kod studenata Sveučilišta u Zadru. *Acta Iadertina, 7*(1), 79-97. <https://hrcak.srce.hr/190080>
- Peterson, G. W. i Rollins, B. C. (1987). Parent-child socialization. *Handbook of marriage and the family, 471-507*. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-7151-3_18
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E. i Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development, 72*(2), 583-598. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00298>
- Patterson, G. R., Reid, J. B. i Dishion, T. J. (1998). Antisocial boys. *Human emotions: A reader, 330-336*.
- Pinquart, M. (2017). Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis. *Developmental psychology, 53*(5), 873. <https://doi.org/10.1037/dev0000295>
- Radović, M. K., Vejmelka, L. i Ljubotina, O. D. (2017). UČINAK SIROMAŠTVA NA DOBROBIT I KVALITETU ŽIVOTA OBITELJI IZ PERSPEKTIVE DJECE. *Ljetopis Socijalnog Rada/Annual of Social Work, 24*(2). <https://hrcak.srce.hr/192737>
- Rankin Williams, L., Degnan, K. A., Perez-Edgar, K. E., Henderson, H. A., Rubin, K. H., Pine, D. S., ... i Fox, N. A. (2009). Impact of behavioral inhibition and parenting style on internalizing and externalizing problems from early childhood through adolescence. *Journal of abnormal child psychology, 37, 1063-1075*. <https://doi.org/10.1007/s10802-009-9331-3>
- Rinaldi, C. M. i Howe, N. (2012). Mothers' and fathers' parenting styles and associations with toddlers' externalizing, internalizing, and adaptive behaviors. *Early Childhood Research Quarterly, 27*(2), 266-273. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2011.08.001>
- Roelofs, J., Meesters, C., Ter Huurne, M., Bamelis, L. i Muris, P. (2006). On the links between attachment style, parental rearing behaviors, and internalizing and externalizing problems in non-clinical children. *Journal of Child and family Studies, 15, 319-332*. <https://doi.org/10.1007/s10826-006-9025-1>
- Ryan, R. M. i Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual review of psychology, 52*(1), 141-166. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.141>

- Ryan, R. M., Deci, E. L., Grolnick, W. S. i La Guardia, J. G. (2015). The significance of autonomy and autonomy support in psychological development and psychopathology. *Developmental psychopathology: Volume one: Theory and method*, 795-849. <https://doi.org/10.1002/9780470939383.ch20>
- Ryan, R. M. i Lynch, J. H. (1989). Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child development*, 340-356. <https://doi.org/10.2307/1130981>
- Sabljak, I. (2005). *Samopoimanje djece osnovnoškolske dobi i roditeljsko ponašanje*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/120>
- Salamon, M. (2007). *Povezanost roditeljskog ponašanja, lokusa kontrole kod adolescenata i njihove podložnosti vršnjačkom utjecaju*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/429>
- Salavera, C., Usán, P. i Teruel, P. (2019). The relationship of internalizing problems with emotional intelligence and social skills in secondary education students: gender differences. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 32. <https://doi.org/10.1186/s41155-018-0115-y>
- Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F. i Bremberg, S. (2008). Fathers' involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. *Acta paediatrica*, 97(2), 153-158. <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2007.00572.x>
- Shek, D. T. i Ma, H. K. (2001). Parent-adolescent conflict and adolescent antisocial and prosocial behavior: A longitudinal study in a Chinese context. *Adolescence*, 36(143), 545.
- Silk, J. S., Morris, A. S., Kanaya, T. i Steinberg, L. (2003). Psychological control and autonomy granting: Opposite ends of a continuum or distinct constructs?. *Journal of research on adolescence*, 13(1), 113-128. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.1301004>
- Sremić, I. i Rijavec, M. (2010). Povezanost percepcije majčinog i očevog roditeljskog ponašanja i školskog uspjeha kod učenika osnovne škole. *Odgovorne znanosti*, 12(2 (20)), 347-360. <https://hrcak.srce.hr/68277>
- Širanović, A. (2012). Dubravka Maleš (ur.), NOVE PARADIGME RANOGA ODGOJA. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju, 2011., 301 str. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 58(27), 277-281. <https://hrcak.srce.hr/84313>
- Šuvalija, A. (2020). *Utjecaj razvoda braka na funkcioniranje djece u školskom kontekstu*. Neobjavljeni diplomski rad. Sarajevo: Filozofski fakultet.
- Van der Graaff, J., Carlo, G., Crocetti, E., Koot, H. M. i Branje, S. (2018). Prosocial behavior in adolescence: Gender differences in development and links with empathy. *Journal of youth and adolescence*, 47(5), 1086-1099. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0786-1>
- Van der Storm, L., Van Lissa, C. J., Lucassen, N., Helmerhorst, K. O. i Keizer, R. (2022). Maternal and paternal parenting and child prosocial behavior: A meta-analysis using a structural equation modeling design. *Marriage & Family Review*, 58(1), 1-37. <https://doi.org/10.1080/01494929.2021.1927931>

- van Hoorn, J., van Dijk, E., Meuwese, R., Rieffe, C. I Crone, E. A. (2016). Peer influence on prosocial behavior in adolescence. *Journal of research on adolescence*, 26(1), 90-100. <https://doi.org/10.1111/jora.12173>
- Velki, T. (2012). Uloga nekih obiteljskih čimbenika u pojavi nasilja među djecom. *Psihološke teme*, 21(1), 29-60. <https://hrcak.srce.hr/81817>
- Veneziano, R. A. (2003). The importance of paternal warmth. *Cross-cultural research*, 37(3), 265-281.
- Vizler, J. (2004). *Povezanost percepcije roditeljskog ponašanja i sramežljivosti i asertivnosti školske djece*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/107>
- Vroljik, P., Van Lissa, C. J., Branje, S. J., Meeus, W. H. i Keizer, R. (2020). Longitudinal linkages between father and mother autonomy support and adolescent problem behaviors: Between-family differences and within-family effects. *Journal of youth and adolescence*, 49(11), 2372-2387. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01309-8>
- Vučenović, D., Hajncl, L. i Mavar, M. (2015). Percepcija roditeljskog stila odgoja i depresivnost adolescenata s obzirom na spol i dob. *Klinička psihologija*, 8(1), 81-92. <https://hrcak.srce.hr/169719>
- Vulić-Prtorić, A. (2002a). Obiteljske interakcije i psihopatološki simptomi u djece i adolescenata. *Suvremena psihologija*, 5(1). <https://hrcak.srce.hr/3214>
- Vulić-Prtorić, A. (2002b). Strahovi u djetinjstvu i adolescenciji. *Suvremena psihologija*, 5(2), 271-293. <https://hrcak.srce.hr/3223>
- Vulić-Prtorić, A. i Cifrek-Kolarić, M. (2011). Istraživanja u razvojnoj psihopatologiji. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Wang, Q., Pomerantz, E. M. i Chen, H. (2007). The role of parents' control in early adolescents' psychological functioning: A longitudinal investigation in the United States and China. *Child development*, 78(5), 1592-1610. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01085.x>
- Williams, S. K. i Kelly, F. D. (2005). Relationships among involvement, attachment, and behavioral problems in adolescence: Examining father's influence. *The Journal of Early Adolescence*, 25(2), 168-196. <https://doi.org/10.1177/0272431604274178>
- Wong, T. K., Konishi, C. i Kong, X. (2021). Parenting and prosocial behaviors: A meta-analysis. *Social Development*, 30(2), 343-373. <https://doi.org/10.1111/sode.12481>
- Yoon, S., Yoon, D., Latelle, A. i Kobulsky, J. M. (2022). The interaction effects between father-child relationship quality and parent-perpetrated maltreatment on adolescent behavior problems. *Journal of interpersonal violence*, 37(17-18). [10.1177/08862605211021977](https://doi.org/10.1177/08862605211021977)
- Zbodulja, S. (2014). *Utjecaj roditeljskih stilova odgoja na ponašanje djeteta*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Medicinski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:105:139680>
- Zuković, S., Ninković, S. i Krstić, K. (2015). Vaspitni postupci roditelja iz ugla adolescenata. *Psihološka istraživanja*, 18, 125-143. <https://doi.org/10.5937/PsIstra1502125Z>

Živčić-Bečirević, I., Smojver-Ažić, S. i Mišćenić, G. (2003). Problemi u ponašanju predškolske djece prema procjeni roditelja i odgojitelja. *Psihologijske teme*, 12(1), 63-76.
<https://hrcak.srce.hr/166696>